

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

STRAFRECHT EN CRIMINOLOGIE

Het is niet langer mogelijk het strafrecht te bestuderen, zonder aandacht te besteden aan de criminologie. Het verband tussen beide disciplines is immers zeer nauw geworden. In elke verhandeling betreffende het strafrecht merken we het groeiend belang van de criminologie, hetzij uitdrukkelijk een onderzoek naar de verhouding tussen strafrecht en criminologie wordt ingesteld, hetzij uit de behandelde stof zelf duidelijk de inslag merkbaar is (1).

De jurist beschikt niet langer over het monopolie van de criminaliteitswetenschap. Het strafrecht moet rekening houden met menselijke werkelijkheden (2).

De wet kan niet alle vraagstukken oplossen. Dat kan trouwens niet gevergd worden. Maar wel is het nodig dat de wet rekening houdt met de gegevens van de wetenschap, met de feitelijke werkelijkheid. Vooral dan als blijkt dat de fundering zelf waarop het ganse strafrecht berust — juridische ficties, zelfs loutere postulaten — niet overeenstemt met die wetenschappelijke gegevens, aan de werkelijkheid ontleend.

Deze laatste immers kennen wij slechts langs de criminologie om. Uit dit verwantschap tussen werkelijkheid en strafrecht vloeit het innig verband voort tussen strafrecht en criminologie.

1. Doel.

Wij wensen de verhouding tussen beide disciplines te bepalen. Immers, naar onze mening, wordt de criminele politiek precies door die verhouding bepaald. Trachten we dus na te gaan hoe de toestand zich thans voordoet. Velen hebben, vóór ons, een soortgelijke taak op zich genomen (3).

Een zeer concreet besluit laten deze studies niet toe.

Wel blijkt vast te staan dat de Italiaanse anthropologische school het strafrecht volledig ondergeschikt wenste aan de criminologie. Tegen die stelling reageerden de juristen, aanvankelijk vooral Rocco. Volgens hen kan de criminaliteitswetenschap slechts één object hebben: het positief strafrecht (4).

Het zinloze van dergelijke — imperialistische of/ en annexionistische — opvattingen is duidelijk.

Zo het strafrecht een normatieve discipline is en de criminologie de wetenschap van de criminaliteit,

dan ligt voor de hand dat geen van beide de andere ontberen kan.

Dat, bovendien, beide disciplines een opdracht te vervullen hebben, is stellig.

Dat, eindelijk, wederzijdse bevruchting mogelijk en noodzakelijk is, kan bezwaarlijk worden ontkend.

Hierna zullen we onderzoeken of die eerste vaststellingen juist blijken te zijn.

2. Stellingen.

Het moge hier voorlopig volstaan de — volgens Jean-Marie Aussel vier denkbare strekkingen tussen strafrecht en criminologie even te vermelden (5).

1° Er hoeft geen enkel verband te bestaan tussen criminologie en strafrecht. Dit laatste beheerst, alléén, de volledige criminaliteit.

2° De criminologie heeft geen behoefte aan strafrecht. De criminalist kan, ook zonder juridische normen, vastgesteld en bestreden worden.

3° Het strafrecht is noodzakelijk maar moet rekening houden met de bijdrage van de criminologie.

4° Het strafrecht moet worden opgebouwd dank zij een vertrouwelijke samenwerking tussen juristen en criminologen.

Wij menen dat de eerste drie, al te brutale stellingen namen geen zin hebben.

In verband met de vierde stelling menen we dat een meer genuanceerde en toch even duidelijke verhoudingsbepaling nodig is. We hoeven dus even beide disciplines van naderbij te beschouwen.

Daarvoor is het echter nodig, vooraf, een zeer bondig historisch overzicht te verstrekken.

3. Groei van het probleem.

In zijn recent werk zegt R. Van Lennep: «De volle inzet van de gemeenschapskrachten voor het sociaal heil kan niet gebeuren langs uitsluitend juridische wegen en veronderstelt een toevoer van aan het recht vreemde imperatieven» (6).

Van dit inzicht is de jurist zich nog niet zo lang bewust. Immers, bij het einde van de 19e eeuw, ontstaat een onmiskenbare reactie tegen de abstracte begrippen «homo juridicus», «homo economicus», «homo delinquens».

De sociologische tendens beïnvloedt in die zin het juridisch denken. Vooral op het gebied van het strafrecht grijpt de nieuwe denkrichting diep in. De criminalist gaat beseffen dat hij niet uitsluitend een jurist wezen mag of kan. Loutere wetteksten, bepalingen van abstracte regelen, juridische ficties, reïne normatieve opvattingen geven geen voldoening meer.

De «homo delinquens», het abstract wezen met verstand en wilskracht begaafd, stemt niet meer overeen met wat de wetenschap ons over de mens leert.

De geneeskunde, de anthropologie, de sociologie pasten het juridisme aan. De mens is niet langer een abstract wezen. Hij is een werkelijkheid, een voorwerp van anthropologische, biologische, medische, psychologische studie.

Hij behoort bovendien tot een gemeenschap. En die gemeenschap is, op haar beurt, een werkelijkheid. Ze is een even natuurlijk fenomeen als de mens zelf. Zo wordt het recht herleid tot een sociaal verschijnsel tussen vele andere. Zo moet het recht rekening houden met de menselijke en sociale werkelijkheid, indien het niet verworpen wil tot een zinloos anachronisme.

Het recht moet dus hernieuwd worden. Zo ontstaat de noodzaak een syntese op te bouwen van juridische techniek, gegrondvest op de criminologie. Want de criminologie is, voor het strafrecht, de wetenschap die de gegevens verstrekken moet zonder dewelke het strafrecht het gevaar loopt te ontaarden in een abstract en levensvreemd juridisme.

Tussen de strafrechtelijk-juridische techniek en de criminologische wetenschap ligt het ganse arbeidsveld van de criminele politiek (7).

Nu is de criminologie een jonge wetenschap. Volgens W. A. Bongers (8) heeft de Franse anthropoloog P. Topinard de naam «criminologie» aan deze wetenschap gegeven. In 1885 verscheen de «criminologia» van R. Garofalo. Ondanks de belangstelling die, sporadisch, door bepaalde auteurs getoond werd voor de criminaliteit, mogen we beweren dat de eigenlijke criminologie, in de huidige betekenis van het woord, slechts in de 19e eeuw ontstaat. Stelselmatige wetenschappelijke arbeid met de misdadigheid als studie-object is vóór de 19e eeuw niet te vinden.

Zo wij dus strafrecht en criminologie in hun wederzijdse verhouding willen bestuderen, dan moeten we nagaan hoe het strafrecht is als de criminologie, als wetenschap, ontstaat.

Het klassiek strafrecht wortelt in het 17e en het 18e eeuwse natuurrecht. De Franse revolutie wil een einde stellen aan de rechterlijke willekeur en gaat dus de nadruk leggen op de legaliteit. Bovendien gaat gereageerd worden tegen de wreedheid van de straffen. Beccaria, Bentham, Feuerbach laten hun invloed gelden.

De grondslag van het wetboek van strafrecht van 1810 is een abstracte voorstelling van de mens. Hij is een abstract wezen. Hij is met rede en vrije wil begaafd.

Hoofdzak is het misdrijf en de daarop toepasselijke straf. De aansprakelijkheid is gesteund op de wilsvrijheid. Deze laat immers toe redelijk en vrij het goede of het kwade te kiezen.

Weliswaar kunnen de objectieve voorwaarden van de aansprakelijkheid verschillen: de materiële, feitelijke omstandigheden. Daarom wordt een beoordelingsvermogen aan de rechter toegekend. Maar dit vermogen is betrekkelijk en beperkt. Een misdaad was en bleef een misdaad. De aard van de straf bleef steeds behouden en dus de aard van het misdrijf. Er kon geen straf opgelegd worden die, dank zij

verzachtende omstandigheden, milder was dan de door de wet voorziene.

Was het misdrijf als misdaad voorzien, zo bleef het steeds een misdaad en was onherroepelijk de straf, op de misdaden gesteld, toepasselijk.

Dergelijk stelsel bood theoretisch twee voordelen: gelijkheid enerzijds, waarborg tegen willekeur anderzijds. Maar in de werkelijkheid is een dergelijk strafrecht essentieel onrechtvaardig. Immers wordt geen rekening gehouden met de bio-psychologische persoonlijkheid van de delinquent, met zijn milieu, met de verhouding dader-slachtoffer, enz...

Als voor elk misdrijf een vooraf door de wet bepaalde straf is voorzien dan betekent zulks de uitschakeling van de delinquent als mens (9).

Aldus wordt het strafrecht een catalogus van misdrijven en straffen. Voor eenzelfde misdrijf eenzelfde straf, want eenzelfde aansprakelijkheid. Dergelijke kunstmatige en abstracte constructie werd voorgedragen door het klassiek strafrecht.

Kritiek komt van de juristen, van de wetenschap, van de penitentiaire praktijk.

De juristen en strafrechtpractici ervaren de onrechtvaardigheid van zulk stelsel — *summum ius, summa iniuria*. Rossi, Ortolan, Garraud komen in opstand tegen de juridische ficties van aansprakelijkheid, wilsvrijheid, morele schuld. Vooral dan wordt hier door Lombroso, Garofalo, Ferri een gedachtenrevolutie ontketend.

De penitentiaire praktijk wijst op de mogelijkheden van resocialisering van de delinquent, van Johand Howard over Bonneville de Marsangy tot Ducpétiaux en de Penitentiaire School van het midden van de 19e eeuw.

4. *Strafwet en criminologie.*

Vanzelfsprekend bekommert ons hier — in hoofdzak — het werk van de eerste criminologen.

Het Italiaans triumviraat Lombroso, Garofalo, Ferri gaat de postulaten van het klassiek strafrecht beslissend aantasten. Bedoeling is de abstract-juridische logica te vervangen door de experimentele methode van de natuurwetenschap.

Zulks impliceert dat het misdrijf als juridische entiteit, hoeksteen van het strafrecht, zijn voorrang verliest t.o.v. de delinquent als bio-psychologische en sociologische persoonlijkheid.

Dit veroorzaakt, vanzelfsprekend, een crisis in het strafrecht. De wetenschappelijke gegevens door de criminologie verstrekt gaan de serene juridische atmosfeer van het strafrecht, gesteund op ficties en abstracties, vertroebelen (10). Zo zullen achtereenvolgens in het strafrecht meerdere denkrichtingen ontstaan die, gebruikelijk, genoemd worden de neoklassieke school, het eclectisme, het positivisme, het sociaal verweer.

Het kan niet worden betwijfeld dat de criminologie bij die evolutie van het strafrechtelijk denken een bepalende functie heeft vervuld. Zulks blijkt duidelijk als we nagaan welke de sleutelstellingen van de strafrechtelijke vernieuwing waren:

1° Verwerping van het abstracte begrip van de «homo delinquens», de redelijke mens, de Cartesiaanse mens.

2° Het misdrijf is een menselijke gedraging en niet een abstracte, juridische entiteit.

3° De metafysische schuld-en-boete opvatting als grondslag van het strafrecht kan niet worden aangenomen en haar vervanging door de beveiliging der gemeenschap is noodzakelijk.

Daarmede gaat gepaard de bepaling van de sociale gevaarlijkheid (de «témibilité» van Garofalo) en, anderzijds, de preventie langs beveiligingsmaatregelen.

Een dergelijk strafrecht is eensluidend met de gegevens van de wetenschap en eist op wetgevend, preventief en rechterlijk, maar ook op penitentiair gebied een voortdurende toepassing van de door de criminologie verstrekte gegevens.

5. *De verhouding tussen strafrecht en criminologie, wat betreft het studie-object.*

Strafrecht en criminologie beogen de studie van de criminaliteit.

Aldus Robert Vouin en Jacques Léauté, die beweren: «Le droit pénal et la criminologie ont le même objet, mais l'envisagent de façon différente» (11).

Volgens deze auteurs hebben strafrecht en criminologie hetzelfde studie-object. Gaan we even na wat andere auteurs daarvan denken.

W.A.P. Bongers bepaalt: «Onder de criminologie hebben we de wetenschap te verstaan, welke zich ten doel stelt het verschijnsel van de criminaliteit in zijn volle omvang te bestuderen (theoretische of «zuivere» criminologie). Op haar conclusies zich baserend staat daarnaast de praktische of toegepaste criminologie. Zij is een ervaringswetenschap, die evenals haar zusterwetenschappen, de feiten zo goed mogelijk waarneemt en met behulp van de haar ten dienste staande methoden tracht de oorzaken der verschijnselen op te sporen (etiologie)». De criminaliteit is derhalve haar object, d.w.z. de misdaden welke gepleegd worden en de personen, die ze plegen; de juridische zijde van het vraagstuk, d.i. de formulering van de verschillende misdaden, interesseert haar niet of slechts indirect» (12).

Armand Mergen zegt: «Beide Wissenschaften (das Strafrecht und die Criminologie) haben das Studium des «Verbrechens» zum Objekt» (13).

P.E. Trousse zegt: «La criminologie étudie le phénomène «crime», le sujet «criminel», en eux-mêmes, dans un souci de recherche orientée vers le réel, débarrassée de toute dogmatique» (14).

Op zijn beurt omschrijft Ernst Seelig: «La différence de nature entre les aspects réels et les aspects normatifs du crime fait que leur étude plus profonde relève de deux sciences différentes: la criminologie a pour objet les crimes en tant que phénomènes réels, tandis que le Droit pénal s'occupe du crime «du point de vue juridique», c'est-à-dire de ses éléments normatifs (des présupposés et du contenu de l'obligation de punir de l'Etat)» (15).

W.P.J. Pompe drukt zich desbetreffend aldus uit: «De strafrechtswetenschap is te onderscheiden van de criminologie. Het voorwerp van onderzoek is bij de strafrechtswetenschap het strafrecht als zodanig. Zij is een juridische wetenschap. Bij de criminologie is het voorwerp van onderzoek de misdaad, niet als in de wet strafbaar gesteld feit, maar als onmaatschappelijk doen of laten, benevens de middelen tot bestrijding der misdaad, niet als sancties op normovertredingen, maar als maatregelen tot beveiliging der maatschappij».

Al houdt de criminoloog zich op een bepaalde wijze bezig met misdaad of straf, zijn terrein van onderzoek reikt verder. In beginsel liggen ook gedragingen, welke in het positieve recht niet strafbaar gesteld zijn, op zijn gebied, mits zij slechts onmaatschappelijk ten achter zijn...

Daarom beperkt zich het criminologisch onderzoek meestal tot strafbare feiten en tot personen die ver-

dacht worden van strafbare feiten, met name de meer ernstige, voor ons recht niet de z.g. overtredingen, maar de misdrijven» (16).

J.M. Van Bemmelen maakt het onderscheid tussen de juridische en de criminologische opvatting van het misdaad-begrip. Hij drukt zich desbetreffend aldus uit: «Meermalen maken de schrijvers het zich in dit opzicht zeer gemakkelijk door te zeggen, dat de strafwet bepaalt, wat een misdaad is en dat de criminologie dit strafrechtelijk begrip als gegeven heeft te aanvaarden. Dit is de z.g. juridische opvatting van het misdaadbegrip» (17).

Wilhelm Sauer, na eerst gezegd te hebben dat de criminologie de wetenschap is van de criminaliteit, bepaalt daarna wat onder dit begrip (dit studie-object) moet worden verstaan: «Kriminalität bedeutet im Sinne dieses Werkes Sozialgefährlichkeit mit Einschluss der moralischen Verwerflichkeit» (18).

Wanneer we deze auteurs citeren — en we ons tot deze enkele beperken — dan is het omdat zij de verschillende meningen vertegenwoordigen die wij, nopens de bepaling van het studie-object vonden.

Belangrijk hierbij is de vaststelling dat allen het ééns zijn om te zeggen dat strafrecht en criminologie alleszins gedeeltelijk eenzelfde studievoorwerp hebben: de criminaliteit, zoals deze legaal is omschreven.

Maar indien allen het ééns zijn dat niet noodzakelijk de criminologie door wetteksten gebonden is, dan biedt Sauer ons desbetreffend een schets, waarin de wederzijdse terreinen omschreven worden (19).

Natuurwetenschappen (Biologie).	Beschrijvende sociale wetenschappen (Sociologie).	Normatieve wetenschappen (Strafrecht - Ethiek).
Criminologie.		

Uit deze schets blijkt duidelijk dat de opgave van de criminologie, in belangrijke mate, het gebied van het strafrecht overtreft.

We hoeven zeer zeker niet zover te gaan als sommige auteurs die volhouden: «L'objet de la criminologie est donc l'homme tout court» (20).

Maar tussen de bepaling van Vouin en Léauté en deze van Laignel-Lavastine en Stanciu over zovele andere criminologen heen, ligt wel een uitzonderlijk verschil.

Het is alleszins zeker dat de juridische opvattingen van het begrip criminaliteit de criminologen geen volledige voldoening schenkt. Die opvatting is te beperkt (21).

T.a. de relativiteit van het begrip misdrijf en zijn afhankelijkheid van de positieve wetgeving scheppen een ernstig probleem, waarop we verder terugkomen. Hoe zullen we — in de veronderstelling dat de criminologie de criminaliteit bestudeert en daarbij niet beperkt is of zijn kan door het strafrecht — criminologisch de criminaliteit bepalen?

Immers, welke ook het uitgangspunt van de criminologische studie weze: strafrecht of inbreuk op de sociale orde of sociale gevaarlijkheid — telkens is het studie-object afhankelijk van een door de mens bepaald criterium. Criminologie is geen geneeskunde. Criminologie is geen studie van pathologische toestanden. Een belangrijk deel van het studie-object van de criminologie moet dus steeds, hoofdzakelijk, nor-

matief bepaald zijn. Zelfs de stelling van Garofalo betreffende de «*délit naturel*» (22) biedt geen vol-doening.

Zeker is het dat de wetenschappelijke wezensvorm van de criminologie «valt en staat door haar volledige afhankelijkheidsrelatie met het eenduidig gesteld object "de criminaliteit"» (23).

Welnu, uit het zoëven gezegde blijkt duidelijk dat de criminologie, zolang haar specifieke kenmerken moeten bepaald worden door de object-omschrijving, zich niet wezenlijk van aanverwante wetenschappen onderscheidt.

Maar — ook hier zijn we het met J.W. Stolk eens (24). — de indeling van de wetenschappen wordt meer beheerst door de probleemstelling dan door de materie, waarmee zij zich bezighoudt (25). Het gebrek aan probleemstelling — of, althans, het gebrek aan inzicht in die probleemstelling — heeft aldus tot vele misverstanden geleid.

Ongetwijfeld ligt de oorzaak van deze verwarring in de vraag naar het «object». Ze is dus nauw verbonden met de vraag naar de verhouding strafrecht/criminologie.

Het komt ons voor dat t.o.v. de veelvuldige toepassingen van de criminologische gegevens en t.o.v. de verscheidenheid van deelwetenschappen (anthropologie, sociologie, psychologie, penologie, enz.), noodzakelijk is het probleem «studie-object» veeleer te bepalen in het licht van «object-beschouwing».

Hoofdzak is — menen wij — de eigenheid van het ingenomen standpunt.

Deze opvatting vinden wij terug bij M.P. Vry (26), waar deze zegt: «Ter bepaling van het object der criminologie moet men, bij de vraag «wat is misdaad?» derhalve vragen naar «misdad in de zin der criminologie». En deze wordt daarbij door niets genoopt enig vreemd begrip misdaad te volgen, doch kan voor haar doel een eigen begrip misdaad vaststellen».

Deze — o.i. juiste — opvatting laat de criminoloog toe zijn studie uit te breiden tot wangedrag in het algemeen. Aldus wordt de legale begripsbeperking verre voorbijgestreefd.

Kan, bij wetenschappelijk werk, het object omschreven worden als een legale categorie, dan wanneer de factoren die de wettelijke normen bepalen in grote mate willekeurig zijn vastgesteld? (27)

Kan, bovendien, beweerd worden dat het strafrecht een legaal beperkt studie-object heeft? Speelt hier o.m. rechtspraak, ratio legis en de lege ferenda geen rol?

Die twee vragen omvatten, menen wij, het ganse probleem nopens het respectievelijk studie-object van strafrecht en criminologie.

Dit probleem is slechts in zeer zeldzame gevallen grondig gesteld.

Volgen wij J. Pinatel op zijn standpunt dat de criminologie een klinische wetenschap is die fundamentele disciplines aanwendt met experimentele en klinische bedoelingen dan vertoont de criminologie veel verwantschap met de geneeskunde. Want ook voor de geneeskunde kan de vraag naar het studie-object, terecht, worden gesteld (28).

Slechts als men bewust een discrepantie verwekt tussen het doctrinaal aspect en dit van toegepaste wetenschap kan de betwisting over het object zin hebben.

Er is geen criminologie zonder therapie en zonder profylaxis. Daarin reeds ligt besloten de bestaansreden en de rechtvaardiging van de criminologie als wetenschap.

Daarbij wordt het anti-sociale gedrag een symptoom

— en dan heeft het hierbij geen belang of de delinquent al dan niet psychisch is gestoord.

Bezwaarlijk kunnen wij dan ook J.W. Stolk volgen waar deze, steunend op het betrekkelijk karakter van de begripsomschrijving «misdrijf» of «criminaliteit» meent te moeten besluiten dat deze «labiele fundering», oorzaak is van het feit dat de criminologie geen eigen probleemstelling heeft ten aanzien van het verschijnsel criminaliteit (29).

Wij zijn van oordeel dat het hele probleem van het studie-object duidelijker wordt als het gesteld is in een preciezer kader.

Het strafrecht moet niet worden afgeschaft, wat Paul Reiwald ook beweren moge (30).

Evenmin moet de jurist in de opbouw van zijn techniek volledig afhankelijk worden gesteld van de criminologie. Maar een rationele aanwending op het juridisch gebied van de gegevens der criminologie hoeft toch te worden bewerkstelligd. De criminaliteitswetenschap omvat immers drie takken. De criminologie die het crimineel verschijnsel in al zijn vormen bestudeert. Het strafrecht, dat de verklaring en de toepassing bepaalt van de positieve regelen langs dewelke een gemeenschap reageert tegen het crimineel verschijnsel. De criminaliteitspolitiek, die de meest nauwkeurige en adequate bepaling van die positieve regelen aanduidt en voorschriften geeft aan wetgever, rechter en penitentiaire administratie (31).

Slechts aldus opgevat worden de wederzijdse studie-objecten, in functie van elkander, bepaalbaar.

6. *De verhouding tussen strafrecht en criminologie wat betreft de methode.*

Jean Pinatel heeft er — terecht — de aandacht op gevestigd dat de verhouding tussen strafrecht en criminologie in zekere mate vertoebeld is door problemen van methodologie. De centrale vragen immers worden geordend en functioneel verklaard op het zo juist gepreciseerde gebied van de criminaliteitswetenschap en -politiek (32).

Strafrecht en criminologie beschouwen het studie-object, hoe gelijkend dit voor beide wetenschappen ook moge zijn, op een ander vlak.

Het strafrecht is een geheel van normen.

Dus zal strafrechtelijke studie de aanwending vorderen van de speculatieve methode, eigen aan de wereld van het «behoren» (het «sollen»).

De criminologie daarentegen beoogt de studie van feiten. Zij zal, zoals de natuurwetenschap, de wereld van het «zijn» (het «sein») bestuderen, met de empirische methode — langs de observatie (33).

Feitenmateriaal verzamelen, langs observatie om en daaruit, inductief, wetmatigheid opsporen. Dit is de bedoeling van de criminologie.

Het is de eerste stap, die aangewend moet worden. Daarna begint de bezinning, de beoordeling naar waarde, de dogmatiek van het strafrecht.

Een diefstal wordt, al naargelang hij strafrechtelijk of criminologisch wordt bestudeerd, uit een ander standpunt bekeken, met andere middelen benaderd.

Voor de criminoloog is de diefstal een feit, een gedraging van een mens. Als die gedraging als dusdanig wordt beschreven, naar frequentie en aantal gemeten, sociologisch bepaald en in verband gebracht met een mens, in zijn bio-psychologische geheelheid, bepaald door milieufactoren, dan geldt het criminologisch standpunt.

De criminologie tracht oorzaken op te sporen om causale reacties te zoeken.

Het strafrecht wil — al naargelang het standpunt

— ofwel een morele, sociaal-ethische functie vervullen ofwel de gemeenschap beschermen en ordenen en daarvoor de adequate normen bepalen (34).

Aldus bevindt zich het strafrecht voor menige vraag gesteld. Het kernprobleem daarbij blijft: «hoe moeten de waarde-criteria worden bepaald en waar haalt de gemeenschap het recht vandaan om de aangepastheid van het individu te eisen en zijn gedragingen te beoordelen en te sanctionneren (35).

Daarbij hoeft bepaald te worden welke gedragingen moeten gesanctionneerd worden. Wij zeggen: «gedragingen». Niet de «daders» dus.

Alzo is het strafrecht, ook nu nog, hoofdzakelijk een soort catalogus van misdrijven en sancties — een essentieel louter normatief geheel, met een eigen methode, een geesteswetenschap.

Dat daartegenover de analyse van feiten en gedragingen, de opsporing van correlaties en mogelijke wetmatigheden, de aanwending van de louter natuurwetenschappelijke methode in de criminologie dus heel wat principiële vooropstellingen van het strafrecht aan het wankelen brengt is zeer zeker.

Aldus ligt reeds in het verschil van methode een tegenstelling tussen strafrecht en criminologie vervat.

Daarenboven wordt, door sommige auteurs, het onderscheid gemaakt tussen zuivere en toegepaste criminologie (36).

Als zuivere wetenschap — het belangrijkste deel — kenmerkt zich de criminologie door een eigen specifieke opgave: bepaling en behandeling van de criminele gevaarlijkheid. Daarvoor is een specifieke, logisch-systematische opbouw mogelijk en noodzakelijk, een vaste opbouw van de bewijsvoering, de opsporing en de bestrijding van oorzaken van misdadigheid (differentiële diagnose en sociale prognose), aanwending van de statistiek.

Omvangrijker is dan de toegepaste criminologie, waarbij de statistiek, het strafregister, de strafbundel, de rechterlijke beslissingen, de expertises, de autobiografieën, enz., bestudeerd worden.

Dit onderscheid in zuivere en toegepaste criminologie brengt ook gevolgen met zich op het gebied van de methode (37).

De zuivere criminologie is streng — methodologisch bepaald en beheerst de behandelde materie.

De toegepaste criminologie is vrij wat de methode betreft maar ze is, daarentegen, geheel door de materie gebonden.

7. Besluit: Strafrecht en Criminologie.

We hebben thans, overzichtelijk, de verhouding tussen het strafrecht en de criminologie bestudeerd, wat het studie-object en de methode betreft.

Wij dienen thans te besluiten.

Laten we onmiddellijk ons standpunt verduidelijken: de menselijke kennis is, in wezen, op de behoeften van de praktijk gesteund. Wetenschap is onafscheidbaar aan het werkelijk leven verbonden. Maar diezelfde wetenschap oefent, op haar beurt, een belangrijke invloed uit op de praktijk. Essentieel is daarbij de kennis van de natuurwetten. In de criminaliteitswetenschap ligt daar precies de functie van de criminologie.

Het strafrecht bestaat. De normen zijn op een wereldbeschouwing opgebouwd. Misdrijven worden opgespoord en gestraft, volgens bepaalde regelen. De taak van de criminologie is het dus na te gaan welke feiten, welke handelingen gepleegd werden en gestraft. Waarom en door wie deze handelingen werden gesteld.

Dan zal — daaruit — moeten blijken of het straf-

recht, aldus aan nauwkeurige en strikt-wetenschappelijke feiten-studie getoetst, kan worden behouden of dient gewijzigd en aangepast of zelfs op een totaal andere basis opgebouwd.

Immers geldt ook voor het strafrecht de noodzaak gebonden te zijn aan het werkelijk leven. Bezinning en theorie — hoe noodzakelijk ook — mogen geen holle, levensvreemde meditatie worden.

Bovendien zullen de strafrechtelijke normen telkens weer opnieuw getoetst worden aan de strafrechtspraktijk. *Deze laatste is het criterium van de waarheid.* Zulks geldt niet alleen voor de dagelijkse toepassing van het strafrecht. Het geldt tevens voor de criminologie. Immers is de criminologie op de werkelijkheid, op de dagelijkse praktijk gesteund en beoogt precies wetenschappelijke bezinning over die praktijk.

De wetenschappelijke benadering van misdrijven en anti-sociale gedraging enerzijds, van delinquenten, anderzijds, is aldus wederom een belangrijke toetssteen voor het strafrecht.

Zo zijn criminologie en strafrecht reeds noodzakelijk verbonden, van louter wetenschappelijk standpunt uit.

Nu is deze praktijk steeds in ontwikkeling. De menselijke denksfeer ontwikkelt zich en breidt zich uit. Voor de criminologie, een nog zo jonge wetenschap, geldt zulks in hoge mate.

Dat men daarom echter niet bewere — zoals de eclectische school doet — dat de onvoldoende criminologische kennis ons niet toelaten, zagezegd voorlopig, het strafrecht naar zijn grondslag te wijzigen, met de bedoeling te behouden wat thans is (38).

Dergelijke opvatting is, in wezen, een gevolg van de idealistische wijsbegeerte waarvan ons strafrecht uitgaat. Daardoor ontstaat de ontarding van het werkelijk verband, dat bestaat tussen de gedachte en haar materiële basis. Dit is de reden waarom de criminologie het strafrecht noodzakelijk moest doen wankelen.

Wanneer immers uitgegaan wordt van observatie en feitenkennis dan wordt spontaan een materialistische houding aangenomen. Maar zodra men zich over die feiten, die gedragingen gaat bezinnen, zodra men de moeilijkheden vaststelt en de aarzelingen van de criminoloog, dan winnen de idealistische stellingen weer veld. Dan gaat men terug naar de — met de wetenschap strijdige — opvattingen van het «abstract wezen met rede en vrije wil begaafd» en van «schuld en boete». Hier lopen wederom abstract-rationalistische- en idealistische opvattingen door elkaar.

Men vergeet daarbij dat zelfs de relatieve waarheid van een jonge wetenschap — zelfs historisch beperkt — toch een deel absolute waarheid bevat. Voor ons is het daarbij duidelijk dat vele betwistingen omtrent zekere problemen tussen de klassieke en de positivistische scholen in het strafrecht zinloos waren. Aldus deze die de vrijheid betreffen. Daarbij werd immers de fout begaan — eigen aan die opvattingen — de vrijheid in de geest, in het bewustzijn te leggen en daarbij alles tot de individuele vrijheid te beperken.

De betrekkingen tussen vrijheid en noodzaak liggen elders. De ware vrijheid van de mens is niet de — trouwens onmogelijke — onafhankelijkheid t.o.v. de wetten der natuur en de gemeenschap — (een mens kan niet leven zonder voedsel) — maar wel de kennis van deze wetten en de daarop gesteunde handelingen. Zo de mens de wetten van de natuur en van de gemeenschap ontdekt dan kan hij die wetten aanwenden. Dat is de diepere betekenis van alle wetenschap. Dit is dan ook de ware draagwijdte van de criminologie. Maar dat is ook de reden van haar moeilijkheden. Want naast de wetten van de anthropologie

moet de criminologie deze van het leven in gemeenschap opsporen. Die dubbele gerichtheid en de bijzondere moeilijkheden, wat de sociologie betreft, remmen de criminologie in hare ontwikkeling. Dit belet echter niet dat het doel is en blijft het opsporen van wetmatigheid om, dank zij de kennis daarvan, bewust op de gemeenschap in te werken in een misdrijf-voorkomende zin en, zo nodig, in een zin van reclassering van de delinquent.

Immers, zo de criminologie wetmatigheid ervaart dan is de bedoeling precies die wetten aan te wenden, te voorzien wat gebeuren zal, het spel der wetten te richten naar het beoogde doel. Dit laatste is de mildering, zo mogelijk zelfs en uiteindelijk, de opheffing van de delinquentie.

Dit alles is slechts mogelijk zo rekening gehouden wordt met de algemene wetten van de sociale evolutie. Binnen dat kader vallen alé criminologische onderzoeken, van anthropologie tot sociologie. De toekomst van het strafrecht kan geen toeval zijn. Ze ligt, noodzakelijk, in de bewust door de mens te scheppen mogelijkheden. Deze, op hun beurt, zijn vervat in de virtualiteiten van het heden. Daarom juist moet de criminologie bestendig rekening houden met alle aspecten van de menselijke natuur en van het sociaal leven. Daarom ook moet ze de relatieve plaats in acht nemen in het geheel van de fenomenen der evolutie van de gemeenschap. Aldus kan de criminologie, zoals elke wetenschap, de verbondenheid van de verschijnselen bepalen: causaliteit, interactie, noodzaak, wet, contingentie, mogelijkheid en werkelijkheid, vorm en inhoud. Essentieel daarbij is de toelichting van causale verbanden. Want de wetenschappen van de natuur en van de menselijke gemeenschap zijn ondenkbaar zonder de studie en de bepaling van oorzakelijke verbanden.

Hieruit blijkt hoe complex de criminologie steeds wezen zal. Immers is het duidelijk dat niet één wet het hele criminaliteitsverschijnsel beheerst. Maar bovendien moeten alle bijkomende omstandigheden en tevens het objectief toeval geweerd worden om te komen tot het wezenlijke, beslissende verband.

Eindelijk — en hoofdzakelijk — dient de criminologie duidelijk stelling te nemen tegen wat Husserl noemde het « psychologisme » (30).

De psychologie hoeft niet te « verklaren », d.w.z. van elke psychologische toestand beeld, emotie, drift, verlangen een schakel te maken van de natuurlijke keten van oorzaken en gevolgen.

Zij moet — integendeel — « begrijpen », d.w.z. het actief verband belichten tussen dader en gedraging — aantonen dus dat de delinquent zelf aan de oorsprong ligt van zijn houding.

Bij de lectuur van vele verslagen en studiën krijgt men de indruk dat psychologische verschijnselen zich in de dader, doch zonder hem, zich voordoen.

De mens is geen zaak, maar een subject, t.t.z. een bron van activiteit, van initiatief en van aansprakelijkheid.

Het psychologische is geen sector van de fysische natuur. Woede en angst ontstaan niet in het bewustzijn, als daaraan vreemde verschijnselen.

Gedragingen zijn — in verschillende graad, naargelang het verleden, het milieu, enz. — van de mens zelf afhankelijk (40).

Van het hoogste belang is het dus te weten dat de criminologie doelbewust zoekt naar de causale wetten, die de delinquentie beheersen.

Maar die causaliteit is niet van louter mechanische aard. Voor de criminologie immers gelden biologische feiten, fysiologische en psychologische verschijnselen, sociale handelingen en gedragingen, m.a.w. zeer com-

plexe gegevens die niet, zo maar, mekanistisch - deterministisch te bepalen zijn of te verklaren. Slechts aldus opgevat kan de criminologie, als wetenschap haar functie vervullen (41). Maar dan gaat ook deze wetenschap de filosofische grondslag van het strafrecht zelf aantasten.

Olof Kinberg (42) drukt zich desbetreffend als volgt uit: « En continuant à nous pencher sur le complexe des problèmes criminologiques, nous sommes arrivés au stade où une critique des théorèmes philosophiques qui étaient depuis des siècles comme la base du code pénal et de la pratique judiciaire était inévitable. Cette attitude critique nous amena à la conviction que la triade philosophique sur laquelle se fondait la théorie pénale: libre arbitre, imputabilité, dette morale comme mesure de la qualité et de la quantité de la sanction, n'était qu'un rêve décevant et, de plus, funeste à la politique criminelle ».

Voor al deze laatste zinsnede belangt ons aan. Immers daarin ligt, menen wij, de grondslag zelf van de verhouding tussen strafrecht en criminologie (43).

Immers bepaalden we hoe de criminologie, als wetenschap, uitgaat van de menselijke en sociale werkelijkheid en daarbij wetmatigheid opspoort. Het strafrecht moet dus gedwongen worden met die realiteit rekening te houden.

Welnu, dank zij de wetenschappelijk vastgestelde gegevens van de criminologie en de door haar bepaalde wetmatigheid moet het middel geboden worden om, langs het strafrecht, als normatieve wetenschap, het door de criminaliteitspolitiek beoogde doel te bereiken.

Aldus wordt het strafrecht het middel om, langs normatieve weg de doeleinden van de criminaliteitspolitiek te bereiken. Maar dit is slechts mogelijk wanneer daarbij het strafrecht, als middel, de door de criminologie verstrekte gegevens en wetmatigheden, aanwendt.

In die verhouding tussen criminaliteitspolitiek, strafrecht en criminologie onderling ligt precies het respectuevelijk belang en de afgebakende functie van strafrecht en criminologie vervat (44).

W. CALEWAERT.

(1) Typisch in die zin zijn de werken van Robert Vouin en Jacques Léauté, getiteld « Droit pénal et criminologie », Paris, 1956 en van Pierre Bouzat en Jean Pinatel « Traité de droit pénal et criminologie », Parijs, 1963, waarvan het 3e deel volledig gewijd is aan de criminologie. Zelfs P.E. Trousse « Droit pénal », Brussel 1956 en 1962, die zich, bewust, louter wenst te houden aan de studie van het strafrecht wijst regelmatig op het belang van de criminologie. Cfr. aldus I, nr 5, 7, 39, 56, vooral nr 484, waarin de auteur zegt: « L'infraction n'est pas seulement une transgression de la loi, c'est un phénomène biologique, physique et social, c'est l'acte d'un individu qui réagit antisocialement... »

(2) P.E. Trousse « Droit pénal », Brussel 1956 en 1962, I, nr 7; H. Donnedieu de Vabres, openingsrede in « Actes du 2e Congrès international de criminologie », Paris, 1951, p. 29, v.

(3) Vermelden we slechts P. Bouzat « Criminologie et droit pénal » in « Bull. soc. int. crim. » 1959 (1e sem.), p. 9, v.; J. Pinatel « Criminologie et droit pénal » in « Rev. science crim. et drt. pén. comp. », 1953, p. 595; P. Nuvolone « Droit pénal et criminologie » in « Rev. int. drt. pén. », 1952, p. 157; J. Graven « La criminologie et la fonction pénale » in « Rev. int. crim. pol. technique », 1950, p. 165, v.; J. Medrano Ossio, « La criminología y el derecho penal » in « Revista de criminología y ciencias penales », 1956, p. 3, v.; Armand Mergen « Les valeurs dans la doctrine pénale et la criminologie scientifique » in « Rev. int. pol. crim. », 1956, p. 274, v.; G. Vassalli « Criminologie e Giustizia penale » in « Quaderni di criminologia clinica », 1959, p. 27; E. Frey « La criminologie devant la controverse droit pénal, défense sociale » in « Bull. de la Soc. int. de crim. », 1956 (2e sem.), p. 119, v.; Jean Graven « La criminologie et la fonction pénale » in « Rev. crim. et pol. technique », 1950, p. 165, v.; J.-B. Herzog « La criminologie et la justice pénale » in « Rev. drt. pén. crim. », 1950-51, p. 287, v.; J. Léauté « L'influence de la criminologie sur le Droit pénal » in « Travaux de la semaine internationale de Strasbourg », 13/22-5-1954, Paris, 1955, p. 192, v.; M.-P. Vry « L'influence de la criminologie sur l'évolution du procès pénal » in « Rev. science crim. et drt. pén. comp. », 1952, p. 223, v.

(4) Cfr. P. Bouzat et Jean Pinatel « Traité de droit pénal »

et de criminologie», Paris, 1963, III «Criminologie» door J. Pinatel, p. 4.

(5) «L'enseignement de la criminologie en France dans les facultés de droit» in «Rev. science crim. et drt. pén. comp.», XVII, 1962, p. 659, v.

(6) «De socialisatie van het recht. Een leerboek van rechtsfilosofie», Leuven 1962, p. 108.

(7) Cfr. Marc Ancel «La défense sociale nouvelle», Paris 1954, p. 10-13; Jacques Leclercq «Du droit naturel à la sociologie», Paris 1960, vooral II, p. 123; R. Saleilles «L'individualisation de la peine. - Etude de criminalité sociale», Paris, 1927, vooral p. 4, v.

(8) «Inleiding tot de criminologie», Haarlem 1932, p. 1.

(9) Cfr. R. Saleilles «L'individualisation de la peine. - Etude de criminalité sociale», Paris, 1927, p. 51, v.

(10) H. Donnedieu de Vabres «La crise moderne du droit pénal; la politique criminelle des Etats autoritaires», Paris 1938.

(11) «Droit pénal et criminologie», Paris, 1956, p. 1.

(12) «Inleiding tot de criminologie», Haarlem, 1932, p. 1 en 2.

(13) «Die Wissenschaft vom Verbrechen», Hamburg 1961, p. 189.

(14) «Droit pénal», I, I, nr 5.

(15) «Traité de criminologie», Paris, 1956, p. 6.

(16) «Handboek van het Nederlands Strafrecht», Zwolle, 1959, p. 16-17.

(17) «Criminologie - Leerboek der misdaadkunde», Zwolle, 1948, p. 11.

(18) Kriminologie als reine und angewandte Wissenschaft», Berlin, 1950, p. 1.

(19) Id. ibid. p. 2.

(20) M. Laignel - Lavastine en V.V. Stanciu «Précis de criminologie», Paris, 1950, p. 8.

(21) Vgl. Edwin H. Sutherland «Principles of criminology» New York, 1924, p. 20; John Lewis Gillin «Criminology and Penology», New York and London, 3e ed., 1962, p. 7-8, waarbij deze auteur spreekt van «legal crime» t.o.v. «sociological crime»; G. Aschaffenburg «Das Verbrechen und seine Bekämpfung», 3d. 1923; Jean Pinatel «La Criminologie», Paris, 1960, p. 10; Barnes and Teeters «New horizons in criminology», 2e éd., New York, 1954; extensieve omschrijving van het begrip criminologie in sociologische zin. Dezelfde opvatting bij Sutherland and Cressey «Principles of criminology», 5e éd.; Chicago en New York, 1955, enz. Al deze opvattingen liggen trouwens in de lijn van Garofalo's stelling: «Je pense que le point de départ doit être la notion sociologique du crime» in «La Criminologie», Paris, 4e éd. 1895, p. 2.

(22) Id. ibid., p. 1, v.

(23) J.W. Stolk «Het fundament der criminologische wetenschap in Nederland» in «Nederlands Tijdschrift voor Criminologie», 3 jg., nr 6, p. 178.

(24) Id. ibid., p. 179.

(25) Die opvatting blijkt ook wel deze te zijn van Jean Pinatel «Criminologie et droit pénal» in «Rev. science crim. et drt. pén. comp. 1953, p. 595.

(26) «Enige kanten van het object der Criminologie», in «Tijdschrift voor Strafrecht, deel LV, 1947, p. 141, gecit. J.W. Stolk, op. cit., p. 183.

(27) Cfr. Hermann Mannheim «Pioneers in Criminology», Londen, 1960, p. 367, v. (met verwijzing naar uitgebreide

bibliografie). Een typisch voorbeeld desbetreffend is het werk van Edwin H. Sutherland «White collar crime» (New York, 1949), waarbij de bedoeling voorlag een groep niet gestrafte delinkwenten aan de aandacht van de criminologie te onderwerpen.

(28) Op. cit. p. 597.

(29) Zelfde artikel - tweede deel - in «Nederlands Tijdschrift voor Criminologie», 4 jg., nr 1, feb. 1962, p. 2-3-4.

(30) «Die Gesellschaft und ihre Verbrecher», Zürich, 1948 en o.m. een antwoord daarop door Van Bemmelen in «De betekenis van het strafrecht voor den normalen mensch», 's Gravenhage, 1931.

(31) M. Ancel, op. cit., p. 12.

(32) «Criminologie et droit pénal» in «Rev. science crim. et drt. pén. comp.», 1953, p. 595-596.

(33) A. Mergen, «Die Wissenschaft vom Verbrechen», Hamburg, 1961, p. 189.

(34) Men zie verder hoe de grondslag van het strafrecht, vooral onder de opvatting van het «sociaal verweer» gewijzigd werd. Aldus ook heeft het uitgangspunt van het klassiek strafrecht, waarbij uitgegaan wordt van het postulaat van de vrije wil, de toerekeningsvatbaarheid en aansprakelijkheid geen werkelijke waarde meer voor degenen die dit determinisme verwerpen.

(35) A. Mergen, id., ibid., p. 196.

(36) W. Sauer «Kriminologie als reine und angewandte Wissenschaft», Berlin, 1950, p. 3 «Grundlagen und Arten der Methodik» en vooral, p. 8, v.

(37) Id. ibid., p. 13.

(38) J. Pinatel «Criminologie et droit pénal» in «Rev. science crim. et drt. comp.», 1953, p. 595, waar deze zegt: «Ce qu'il y a de curieux dans cette situation, c'est que la nouvelle Ecole de Défense Sociale se réfère au progrès de la criminologie pour justifier son programme, tandis que l'Ecole Eclectique se fonde sur l'insuffisance des connaissances criminologiques pour motiver ses réticences».

(39) Cfr. Roger Garaudy «Perspectives de l'Homme», Paris, 1960, p. 22.

(40) Roger Garaudy, op. cit., p. 23.

(41) Aldus zegt de strafwet wie delinquent is. De elementen van het strafbaar feit zijn a-priori bepaald. Maar tijd en plaats wijzigen deze elementen. De strafwet ziet de gedraging. Ze ziet niet de delinquent. Voor de criminologie, integendeel, heeft de gedraging slechts de waarde van een symptoom. Hoofdzak is de dader: zijn bio-psychologische persoonlijkheid en zijn milieu, in de breedste betekenis.

Voor het strafrecht gaat de aandacht naar de strafmaat. Voor de criminologie gaat ze naar de maat van sociale gevaarlijkheid van de delinkwent.

Voor het strafrecht geldt, in beginsel, de toerekeningsvatbaarheid. Voor de criminoloog gaat het hier over een uiterst individualiseerbaar begrip: Cfr. o.m. Paul Ghyssbrecht «De vatbaarheid voor toerekening» in «Rechtsk. Wbl.» 1962/63, kol. 1513 v. met bibliografie.

(42) «Les problèmes fondamentaux de la criminologie», Paris, 1960, p. 1.

(43) Jean Pinatel «La Criminologie», Paris, 1960, p. 17; Marc Ancel «La défense sociale nouvelle», Paris, 1954, p. 12.

(44) Vgl. Pierre Bouzat et Jean Pinatel «Traité de droit pénal et de criminologie», I, Paris, 1963, p. 11, v.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 26 oktober 1962.

Voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: M. Neven.

Advokaat-generaal: M. Dumon.

Advokaat: Mr. Pirson.

Verplichte aansprakelijkheidsverzekering. — Eigen recht van de benadeelde tegen de verzekeraar. — Gevolgen van de vermenging van de vermogens van de benadeelde en de verzekerde. — Morele schade. — Strekking van de bij art. 4, par. 1 van de wet van 1 juli 1956 bedoelde uitsluiting.

Art. 6 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorvoertuigen heeft ten voordele van de benadeelde personen een eigen recht tegen de verzekeraar in het leven geroepen.

Vermits de rechtsovereenkomst tegen de verzekerde en die tegen de verzekeraar hetzelfde voorwerp hebben, nl. de herstelling van de schade, gaat de rechts-

vordering, die de benadeelde aldus krachtens de wet tegen de verzekeraar heeft, te niet wanneer de verzekerde, die de schade veroorzaakt heeft, de benadeelde vergoed heeft, daar de wet geen samenvoeging van vergoedingen heeft ingesteld.

De schuldvermenging dooft de verbintenis niet op absolute wijze uit; zij maakt enkel een materiële hindernis uit voor de uitvoering ervan. Derhalve zal de vermenging van het patrimonium van de door een ongeval benadeelde persoon en het patrimonium van de verzekerde tengevolge van erfopvolging of ten gevolge tevens van erfopvolging en van het huwelijksstelsel de verplichting van de overledene verzekerde tegenover de benadeelde niet op absolute wijze uitdoven, doch enkel een feitelijke hindernis tot de uitoefening ervan uitmaken; zij kan niet gelijk gesteld worden met een betaling door de verzekerde gedaan, welke de verzekeraar zou vrijstellen van de verplichting de benadeelde rechtstreeks te vergoeden.

De morele schade, die voortvloeit uit het verlies van een dierbare persoon, is een persoonlijke schade van de persoon, die de schade ondergaat. Zij kan

evenals elke schade van een andere aard het voorwerp uitmaken van de eigen vordering van de benadeelde persoon tegen de verzekeraar.

Met betrekking tot de bij art. 4, par. 1, van de wet van 1 juli 1956 bedoelde uitsluiting (o.m. de echtgenoot van de bestuurder van het motorrijtuig, dat het ongeval veroorzaakt) wordt door dit artikel geen onderscheid gemaakt naargelang van de door de benadeelde personen ondergane schade. Uit het verslag van de Beneluxcommissie, dat in het vóór de kamer van volksvertegenwoordigers uitgebracht verslag van de commissie van justitie werd aangehaald, vermeldend dat de eerste twee bepalingen van par. 1, van art. 4 hun grond vinden in het streven om samentopping tussen de benadeelde en de verzekerde te voorkomen, kan bij ontstentenis van enige bepaling daaromtrent in de wet, niet afgeleid worden, dat de eventuele uitsluiting zonder uitwerking zou worden zo de bedoelde benadeelde persoon zou bewijzen dat in het betrokken geval elke collusie uitgesloten is, hetzij wegens de aard van de schade, hetzij wegens elke andere omstandigheid.

N.V. Uranus t./ De Vriese en cs.

Gelet op het bestreden arrest, op 14 juni 1961 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 3, 6, 11 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, 724, 745, 870, 873, 1220, 1300, 1301, 1382, 1383, 1409, 1e en 2e, 1411, 1416, 1419 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet, doordat het bestreden arrest het hoger beroep van aanlegster ongegrond verklaart en het vonnis bevestigt dat aanlegster, als verzekeraar van de burgerlijke aansprakelijkheid van Jules Delannoy wegens gebruik van het motorrijtuig betrokken in het door zijn fout veroorzaakt ongeval, veroordeeld had aan verweerders vergoedingen te betalen tot herstelling van de door hen ondergane schade tengevolge van de dood, door dit ongeval veroorzaakt, van Annie Delannoy, en het, om aldus te beslissen, verklaart dat de bewering van aanlegster, volgens welke, daar verweerders de erfgenamen van wijlen Jules Delannoy, dader van het ongeval, zijn, delictuele schuld van deze laatste tegenover hen door schuldvermenging uitgedoofd was, ongegrond is om reden dat, naar luid van artikel 6 van de wet van 1 juli 1956, verweerders, door het ongeval benadeelde personen, een eigen recht uitoefenen tegen de verzekeraar, die in zijn eigen hoofd schuldenaar is tegenover hen en dienvolgens niet gerechtigd is een confusie in te roepen waarvan zijn persoonlijke schuld niet het voorwerp kan zijn daar deze vermenging alleenlijk is ontstaan, alsnog pro parte haereditatis, tussen de schuldvermenging van zekere geïntimeerden (hier verweerders) tegen de verzekerde en dezes schuld tegenover hen (welke schuld zij in zijn nalatenschap hebben gevonden), en om reden dat eerste verweerder geen erfgenaam van Jules Delannoy is en dat deze laatste, buiten tweede verweester, nog een ander kind, dat geen partij in zake is, heeft achtergelaten, zodat zijn delictuele verbintenis slechts gedeeltelijk, op sommige geïntimeerden kan zijn overgegaan,

dan wanneer, zoals aanlegster het in haar conclusies aanvoerde, waarop het arrest met schending van artikel 97 van de Grondwet niet op passende wijze antwoordt, het eigen recht door de wet aan de benadeelde persoon tegen de verzekeraar van de aansprakelijkheid van de dader van het ongeval toegekend, hetzelfde voorwerp heeft als zijn recht tegen

de aansprakelijke verzekerde, te weten de herstelling van zijn schade, en hij dienvolgens, door zijn eigen vordering, van de verzekeraar niet meer mag eisen dan wat hij van de aansprakelijke schuldenaar zelf had mogen vorderen, zodat de uitdoving door schuldvermenging ontstaan, zelfs voor een gedeelte, tussen de schuldvermenging van de benadeelde persoon tegen de aansprakelijke verzekerde en de schuld van deze tegenover de benadeelde persoon, welke schuld deze in de nalatenschap van de verzekerde heeft gevonden, in dezelfde maat de schuld van de verzekeraar tegenover de benadeelde persoon uitdooft en dit te niet gaan geen door artikel 11 van de wet van 1 juli 1956 voorziene exceptie uitmaakt, zodat het arrest, dat vaststelt dat zulke vermenging is ontstaan, alsnog pro parte haereditatis jegens « sommige » verweerders, zonder deze te bepalen, de veroordeling van aanlegster tot de hele herstelling van de schade van al de verweerders niet wettelijk gerechtvaardigd heeft (schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1300, 1301, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 3, 6 en 11 van de wet van 1 juli 1956),

dan wanneer de enige vaststelling van het arrest dat eerste verweerder geen erfgenaam is van de verzekerde geen passend antwoord uitmaakt op de conclusies waarbij aanlegster deed gelden dat de erfenis van de aansprakelijke verzekerde, waarvan tweede verweester erfgenaam was, in de huwelijksgemeenschap van eerste en tweede verweerder gevallen was en dat door dit feit eenzelfde patrimonium schuldenaar en schuldeiser geworden was en de schuld door schuldvermenging uitgedoofd werd, daar het arrest niet vaststelt of er al dan niet tussen eerste en tweede verweerder een wettelijke gemeenschap bestond, noch, zo ja, of de door tweede verweester verkregen nalatenschap van Jules Delannoy zelfs ten dele roerend was en met toestemming van haar man, eerste verweerder, door haar zuiver aanvaard werd, in welk geval, aanlegster zowel tegenover eerste verweerder als tegenover tweede verweester, de schuldvermenging mag inroepen tussen de schuldvermenging van eerste en van tweede verweerder en de schuld van de overledene tegenover hen, welke in dit geval mag gevorderd worden op de goederen van de man zoals op deze van zijn vrouw en van de gemeenschap (schending van al de in het middel aangeduide wetsbepalingen) :

Overwegende dat uit de regelmatig aan het Hof overgelegde stukken blijkt dat de verzekerde, Jules Delannoy, de aansprakelijke dader van het ongeval was, waardoor hij en zijn kleindochtertje om het leven kwamen, kleindochtertje van wie de eerste twee verweerders de vader en de moeder zijn, en dat deze alsmede de derde verweester, weduwe van Delannoy en grootmoeder van het overleden kind, tegen aanlegster, als verzekeraar van Jules Delannoy, het eigen recht hebben laten gelden, hetwelk aan de benadeelden wordt toegekend door de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen;

Overwegende dat het arrest, na de conclusies van aanlegster, welke in het eerste onderdeel van het middel aangehaald zijn, te hebben samengevat, er op wijst dat de eerste rechter het verkeerde van de opvatting van aanlegster oordeelkundig heeft aangeduid;

Overwegende dat zowel uit de eigen beweegredenen van het arrest als uit de beweegredenen van de eerste rechter, welke het arrest aldus overneemt, blijkt dat het arrest op wat aanlegster in hoger bedoelde conclusies in rechte vooropstelde ondermeer antwoordt: 1) dat artikel 6 van de wet van 1 juli 1956 aan de

benadeelden een rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar geeft, zonder tussenkomst van de verzekerde; dat het bij dat artikel 6 toegekende eigen recht « volmaakte rechtstreekse rechtsbanden tussen benadeelde en verzekeraar in het leven roept »; 2) dat de verzekeraar aldus, op grond van een abstracte verplichting tegenover de benadeelde gehouden is; 3) dat waar het eigen recht tegen de verzekeraar zijn oorsprong in de burgerlijke aansprakelijkheid van de verzekerde vindt, de rechtsbanden die er door ontstaan nochtans niet langs de verzekerde om de benadeelde en de verzekeraar binden;

Overwegende dat de rechter aldus een passend antwoord gegeven heeft op de in het eerste onderdeel bedoelde conclusies en het vormvoorschrift van artikel 97 van de Grondwet heeft nageleefd;

Overwegende, met betrekking tot de in het tweede onderdeel bedoelde conclusies, dat, vanaf het ogenblik dat het arrest verklaarde dat de vereniging in de persoon van de verweerders van de hoedanigheden van schuldeiser en van schuldenaar van de door de verzekerde verschuldigde vergoeding zonder invloed bleef op de inschuld van verweerders tegen de verzekeraar, het niet meer moest nagaan of zulke vermenging plaats gevonden had in de persoon van eerste verweerder, daar die kwestie voor de feitenrechter niet meer diennend was;

Overwegende dat artikel 1 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen ten voordele van de benadeelde personen een eigen recht tegen de verzekeraar in het leven roept;

Overwegende, voorwaar, dat aangezien de rechtstreekse vordering tegen de verzekerde en diegene tegen de verzekeraar hetzelfde voorwerp hebben, zijnde de herstelling van de schade, de rechtstreekse vordering, welke de benadeelden aldus krachtens de wet tegen de verzekeraar hebben, te niet gaat wanneer de verzekerde, die de schade veroorzaakt heeft, de benadeelde vergoed heeft, daar de wet geen samenvoeging van vergoedingen ingesteld heeft;

Overwegende dat de schuldvermenging de verbintenis niet op absolute wijze uitdooft, doch enkel een materiële hindernis voor de uitvoering ervan uitmaakt;

Overwegende, derhalve, dat de vermenging van het patrimonium van de door een ongeval benadeelde persoon en van het patrimonium van de verzekerde ten gevolge van erfopvolging of ten gevolge tevens van erfopvolging en van het huwelijksstelsel, de verplichting van de overleden verzekerde tegenover de benadeelde niet op absolute wijze uitdooft, doch enkel een feitelijke hindernis tot de uitoefening ervan uitmaakt; dat zij niet gelijk gesteld kan worden met een betaling door de verzekerde gedaan, die de verzekeraar zou vrijstellen van de verplichting de benadeelde rechtstreeks te vergoeden;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 3, 4 (namelijk paragraaf 1, 1 en 2), 6 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, 1134, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 1 en 27 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen,

doordat het bestreden arrest vaststelt dat het verzekeringscontract, overeenkomstig artikel 4, paragraaf 1, 2, van de wet van 1 juli 1956 de echtgenote van de bestuurder van het voertuig uit de verzekering sluit, maar bij bevestiging van het beroepen vonnis, aanlegster nochtans als verzekeraar veroordeeld tot schadevergoeding aan derde verweerder, echtgenote van de

verzekerde en aansprakelijke bestuurder, om reden dat bedoelde uitsluiting geen toepassing vindt wanneer, zoals ten deze, geen vergoeding gevorderd wordt uit oorzaak van letsels overkomen aan personen die uit de verzekering zijn gesloten, doch slechts wegens de morele schade veroorzaakt door het verlies van een persoon die niet uit de verzekering gesloten is,

dan wanneer de bedongen en door de wet toegelaten uitsluiting toepasselijk is, zonder onderscheid, op elke vordering die tegen de verzekeraar van de burgerlijke aansprakelijkheid van de bestuurder van het rijtuig, dat het ongeval veroorzaakt heeft, ingeleid wordt, op grond van deze aansprakelijkheid, door de echtgenoot van de bestuurder tot vergoeding van de schade door de echtgenoot ten gevolge van dit ongeval ondergaan, zelfs wegens een andere oorzaak dan letsels overkomen aan die echtgenoot, en zelfs wegens de morele schade veroorzaakt door het verlies van een persoon die niet uit de verzekering gesloten is, zodat het arrest de bindende kracht van het verzekeringscontract en de bewijskracht van de verzekeringspolis miskent, alsmede de aangeduide bepalingen van de wet van 1 juli 1956;

Overwegende dat artikel 4, paragraaf 1, van de wet van 1 juli 1956, de mogelijkheid schept van het recht op een uitkering uit te sluiten, onder meer, de echtgenoot van de bestuurder van het motorrijtuig dat het ongeval veroorzaakt;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de derde verweerder de echtgenote van die bestuurder was en dat de polis van 8 februari 1955, en ook het ongetekend « Modelcontract » van appellante, hier aanlegster, na de wet van 1 juli 1956 opgemaakt, dat zich in de bundel van de geïntimeerden, hier verweerders, bevindt, deze uitsluiting bedingt;

Overwegende dat het arrest, om niettemin te beslissen dat de derde verweerder tegen aanlegster de eigen vordering kan laten gelden, enkel hierop steunt dat de uitsluitingen voorzien bij artikel 1, paragraaf 1, van de wet van 1 juli 1956 alleen werden toegelaten met het oog op het voorkomen van het gevaar van collusie tussen het slachtoffer en de gepresumeerde dader van het ongeval, en dat, derhalve, de bedoelde uitsluiting geen toepassing vindt wanneer, zoals ten deze, geen vergoeding gevorderd wordt uit oorzaak van letsels overkomen aan personen die uit de verzekering zijn gesloten, doch slechts wegens de morele schade veroorzaakt door het verlies van een persoon die niet uit de verzekering gesloten is;

Overwegende dat de morele schade, die voortvloeit uit het verlies van een dierbare persoon, een persoonlijke schade is van de persoon die de schade ondergaat en dat zij, evenals elke schade van een andere aard, het voorwerp kan zijn van de eigen vordering van de benadeelde persoon tegen de verzekeraar; dat met betrekking tot de bedoelde uitsluiting artikel 4 geen onderscheid maakt naargelang van de aard van de door de benadeelde personen ondergane schade;

Overwegende dat zo het verslag van de Beneluxcommissie, dat in het vóór de Kamer van Volksvertegenwoordigers uitgebracht verslag van de Commissie van justitie betreffende het ontwerp dat tot de wet van 1 juli 1956 werd uitgewerkt, werd aangehaald, vermeldt dat « de eerste twee bepalingen van deze paragraaf (1 van artikel 4) hun grond vinden in het streven om samenspanning tussen de benadeelde en de verzekerde te voorkomen... » daaruit niet kan afgeleid worden, bij ontstentenis van enige bepaling daaromtrent in de wet, dat de ingevolge artikel 4, paragraaf 1, mogelijke uitsluiting zonder uitwerking zou worden zo de aldus bedoelde benadeelde persoon zou bewijzen

dat, in het betrokken geval, elke collusie uitgesloten is, hetzij wegens de aard van de schade, hetzij wegens elke andere omstandigheid;

Overwegende, dievolgens, dat het arrest het bestreden dispositief niet heeft gerechtvaardigd;

Dat het middel gegrond is;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest het vonnis bevestigt waarbij aanlegster werd veroordeeld tot betaling van 75.000 frank aan eerste verweerder in eigen naam, en van 75.000 frank aan tweede verweerder in eigen naam, als morele schade wegens de dood van hun dochter, en aan derde verweerder 10.000 frank als morele schade wegens de dood van haar kleindochter, zonder de conclusies op passende wijze te beantwoorden waarbij aanlegster beweerde, tegenover eerste en tweede verweerder «dat de overledene niet hun eigen kind was, dat in dit geval en haar ouderdom in acht nemende, aan ieder van de ouders hoogstens 30.000 frank dient toegekend te worden», en, tegenover derde verweerder, «dat wat de grootmoeder betreft, als niet inwonend verwante, geen vergoeding uit dien hoofde kan toegekend worden in huidige vordering», zodat het arrest niet gemotiveerd is:

Overwegende dat onderhavig middel ten gevolge van het inwilligen van het tweede middel zonder voorwerp wordt in zover het op derde verweerder betrekking heeft;

Overwegende dat het arrest, door aan te sluiten bij de overwegingen van de beslissing van de eerste rechter, de raming van de zedelijke schade op 75.000 frank voor elkeen van de eerste twee verweerders uitsluitend grondt op de uiterst tragische omstandigheden van het ongeval; dat het aldus geen antwoord verstrekt op de conclusies waarin aanlegster staande hield dat, daar de overledene niet het enig kind was en haar ouderdom inachtnemend, de aan ieder van de ouders toe te kennen vergoeding 30.000 frank niet diende te overschrijden;

Dat het middel ten opzichte van de eerste twee verweerders gegrond is;

Om die redenen,

Verbreekt het bestreden arrest, doch slechts in zover het aanlegster veroordeelt om als herstelling van de zedelijke schade aan ieder van de eerste twee verweerders een bedrag van 75.000 frank te betalen, in zover het beslist dat derde verweerder een rechtsvordering tegen aanlegster bezit, en in zover het over de kosten uitspraak doet;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing zal gemaakt worden;

Veroordeelt aanlegster tot één derde, de eerste twee verweerders tot een derde en derde verweerder tot een derde van de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Brussel.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 25 oktober 1962.

Eerste voorzitter: M. Giroul.

Raadsheer-verslaggever: M. Vroonen.

Advokaat-generaal: M. Depelchin.

Advokaat: Mr. Van Ryn.

Bevoegdheid. — Burgerlijke en commerciële aard van een contract. — Onbevoegdheid van de Rechtbank van Koophandel.

Een uitzonderingsrechtbank houdt op bevoegd te zijn, zodra een vordering gedeeltelijk gegrond is op een verbintenis vreemd aan de speciale bevoegdheid welke haar opgedragen wordt.

De rechter die het meervoudig karakter van een contract, tegelijk van burgerlijke en van commerciële aard, vaststelt (in casu een contract waarbij een bouwmeester zich verbond een huis tegen een vaste prijs, ereloon inbegrepen, te bouwen) beslist wettelijk dat de Rechtbank van Koophandel onbevoegd is om van het geding kennis te nemen.

Mr. Tasset p.p. en cs. t./ echtgenoten Laixhay.

Gelet op het bestreden arrest op 14 november 1960 door het Hof van beroep te Luik gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 en 2, in het bijzonder 2, leden 5 en 11, van de wet van 15 december 1872, bevattende de titels I tot IV, eerste boek van het Wetboek van koophandel, 12 en 13 van de wet van 25 maart 1876, houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, gezegde artikelen 1, 2 en 12 gewijzigd onderscheidenlijk door de artikelen 1, 2 en 4 van de wet van 3 juli 1956, getiteld «wet houdende wijziging van Titel I van Boek I van het koophandelswetboek (wet van 15 december 1872), van de organieke wet van 9 juli 1926 op de werk-rechtersraden, en van artikel 12 van de wet van 25 maart 1876 houdende Titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering», schending van de artikelen 37 bis en 37 ter van de wet van 25 maart 1876 houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, door de wet van 15 maart 1932 gewijzigd, en 97 van de Grondwet, doordat het bestreden arrest, de conclusies van beroep van aanleggers verwerpend, bij bevestiging van het beroepen vonnis, beslist heeft dat de rechtbank van eerste aanleg te Luik bevoegd was om kennis te nemen van de vorderingen van verweerders, om de redenen, namelijk, dat de juridische betrekkingen tussen deze verweerders en de bouwmeester tussengekomen kunnen doen aannemen dat Gérardy, in zover hij zich persoonlijk ertoe verbond een huis tegen een forfaitaire prijs, ereloon inbegrepen, te bouwen, een kontrakt van commerciële aard gesloten heeft; dat, nochtans, de door Gérardy aangegane verbintenis ongetwijfeld bestanddelen van burgerlijke aard bevatte, in de normale opdracht van de bouwmeester vallende, namelijk het opstellen van plannen en bestekken, het toezicht op de werken, elementen die met de door de bouwmeester onderschreven verplichting nauw verbonden zijn; dat waar twee samengevoegde bedrijvigheden voorhanden zijn, er kan staande gehouden worden dat krachtens het vermoeden van commercialiteit, het handelskarakter overweegt; dat desondanks, van zodra het kontrakt een gemengd karakter vertoont, het beter met de wet, de beginselen en de

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

juridische zekerheid overeenkomt, de burgerlijke bevoegdheid aan te nemen, zelfs dan wanneer de burgerlijke elementen van gering belang zijn en dat de overheersende rechtspraak van het Hof en van de rechtbanken van Luik, door de « Revue critique de jurisprudence belge » goedgekeurd, aldus gevestigd is,

dan wanneer, *eerste onderdeel*, de rechtbanken van koophandel, onder voorbehoud van de door de wet aan de vrederechters toegekende bevoegdheid, kennis nemen van de betwistingen betreffende de daden die de wet voor daden van koophandel houdt, waaronder de ondernemingen van openbare of van private werken voorkomen; dan wanneer, indien een betwisting een daad tot voorwerp heeft welke niet ten aanzien van alle partijen een handelsdaad is, de bevoegdheid bepaald wordt door de aard van de verbintenis van de verweerder; de verbintenis van de oorspronkelijke verweerder Gérardy een huis tegen een forfaitaire prijs, ereloon inbegrepen, te bouwen, wel in zijnen hoofde een onderneming van private werken uitmaakte, dus een handelsdaad en dit zelfs indien zij bijkomende elementen van burgerlijke aard bevatte en eruit volgt dat de door verweerders tegen Gérardy gerichte vordering tot de bevoegdheid van de handelsrechtbank behoorde (schending in het bijzonder van de artikelen 1 en 2 van de wet van 15 december 1872 bevattende de titels I tot IV, eerste boek van het wetboek van koophandel, 12 en 13 van de wet van 25 maart 1876, houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, gezegde artikelen 1, 2 en 12 gewijzigd onderscheidenlijk door de artikelen 1, 2 en 4 van de wet van 3 juli 1956 en schending van artikel 97 van de Grondwet),

tweede onderdeel, het bestreden arrest niet vaststelt dat, in tegenstelling met de bewering van aanleggers, de rechtbank van koophandel niet bevoegd zou geweest zijn om kennis te nemen van de vorderingen door verweerders gericht tegen de vennootschap « Matériaux et Bâtimens » en de ondernemer Montulet; dienvolgens, de samenvoeging van deze drie vorderingen, om reden van verknoctheid, de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg om er kennis van te nemen niet rechtvaardigt, waaruit volgt dat de rechters in beroep niet konden beslissen dat ter zake de rechtbank van eerste aanleg te Luik bevoegd was om van de vorderingen van verweerders kennis te nemen (schending, in het bijzonder, van de artikelen 12, 13, 37 bis en 37 ter van de wet van 25 maart 1876, houdende titel I van het inleidend boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, door de wetten van 15 maart 1932 en 3 juli 1956 gewijzigd, en schending van artikelen 97 van de Grondwet),

derde onderdeel, het tegenstrijdig is tegelijk te beweren, zoals het bestreden arrest, dat de tussen verweerders en de bouwmeester Gérardy tussengekomen betrekkingen kunnen doen aannemen dat deze, in zover hij er zich toe verbond een huis tegen een forfaitaire prijs, ereloon inbegrepen, te bouwen, een contract van commerciële aard gesloten heeft; dat dit contract elementen van burgerlijke aard bevatte en dat het een gemengd karakter had, waaruit volgt dat het bestreden arrest niet wettelijk met redenen omkleed is (schending, in het bijzonder, van het artikel 97 van de Grondwet):

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat het niet tegenstrijdig is vast te stellen dat, door zijn verbintenis een huis tegen een forfaitaire prijs, ereloon inbegrepen, te bouwen, de bouwmeester een contract van commerciële aard ge-

sloten heeft, maar dat het contract burgerlijke elementen bevat voortspruitende uit zijn normale beroepstaak, namelijk het opstellen van plannen en bestekken en het toezicht op de werken;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat een uitzonderingsrechtbank ophoudt bevoegd te zijn zodra een vordering gedeeltelijk gegrond is op een verbintenis vreemd aan de speciale bevoegdheid, welke haar opgedragen wordt;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat Gérardy door zich persoonlijk ertoe te verbinden een huis tegen een forfaitaire prijs, ereloon inbegrepen, te bouwen een contract van commerciële aard gesloten heeft, maar dat zijn verbintenis elementen van burgerlijke aard bevatte voortspruitende uit zijn normale taak als bouwmeester, namelijk het opstellen van plannen en bestekken alsook het toezicht op de werken;

Overwegende dat, aldus het meervoudig karakter van het contract vaststellend, tegelijk van burgerlijke en van commerciële aard, het wettelijk beslist dat de rechtbank van koophandel onbevoegd was om van het geding kennis te nemen;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat, daar het hof van beroep wettelijk beslist heeft dat de rechtbank van eerste aanleg bevoegd was om van de tegen Gérardy ingestelde vordering kennis te nemen, het arrest, om de bevoegdheid te rechtvaardigen van deze rechtbank betreffende de verknochte vorderingen solidair of in solidum tegen de andere partijen ingesteld, niet vaststellen moest dat de rechtbank van koophandel ten aanzien van deze vorderingen niet bevoegd was;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt aanleggers tot de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e Kamer. — 2 februari 1963.

Voorzitter: M. Liard.

Raadsheren: M.M. Van Leckwijck en Grenez.

Advokaat-Generaal: M. Cerckel.

Advokaten: Mrs. Verbaet, loco Van Doosselaere en Posenaer.

Hoger beroep. — Het afzonderlijk bedrag van ieder der in een dagvaarding samengevoegde vorderingen bepaalt in principe de vatbaarheid voor hoger beroep. — Termijn van hoger beroep tegen een vonnis, dat vóór de faillissementsverklaring ahangig gemaakt en door de curator hernomen werd.

De vordering strekkende tot betaling van verschillende in één dagvaarding opgesomde facturen, waarvan de verschillende bedragen ieder afzonderlijk niet de som van 25.000 F bereiken, is niet vatbaar voor hoger beroep, nu de vordering bestaat uit de samenvoeging van verschillende zelfstandige eisen, die alle onderscheiden oorzaken hebben.

De herneming door de curator van een voor de faillissementsverklaring ahangig gemaakt geding, noch de omstandigheid dat de rechter bij zijn uitspraak verplicht is rekening te houden met de nieuwe

uit het faillissement ontstane feitelijke toestand, laat niet toe te besluiten, dat het vonnis gewezen werd « in zaken van faillissement » in de zin van art. 465 F.W. De termijn van hoger beroep tegen een dergelijk vonnis bedraagt derhalve niet vijftien dagen maar twee maanden.

N.B. Belgian Transimexco t./
Mr. Posenaeer qq (faillissement Sotraport)

Gezien in regelmatige uitgifte het vonnis der rechtbank van koophandel te Antwerpen, d.d. 29 januari 1960, ten verzoeken van geïntimeerde, Curator der faling « Sotraport » op 16 maart 1960 aan appellante betekend, en waartegen op 14 mei 1960 een naar vorm regelmatig beroep werd ingesteld;

Over de ontvankelijkheid van het beroep.

Aangezien de oorspronkelijke hoofdeis op 14 januari 1955 door de naamloze vennootschap « Sotraport » ingeleid, en later door de Curator harer faling hervat, strekt tot betaling van dertien in het dagvaardings-exploot opgezomde facturen, aan « Sotraport » verschuldigd voor het uitvoeren van elf verzendingscontracten op commissie;

Aangezien drie dezer facturen, gedagtekend 31 maart 1954 en genummerd 9304 tot 9306, voor een gezamenlijk bedrag van 29.683 F, betrekking hebben op één enkel dezer verzendingscontracten, namelijk de « Commande 915 », terwijl elke der tien overige facturen betrekking heeft op een telkens corresponderende verschillende verzendingsverrichting;

Aangezien voor geen onder hen, de gevorderde som het bedrag van 25.000 F bereikt;

Aangezien anderzijds de tussen partijen bestaande verbintenissen niet als een lopende rekening kunnen beschouwd worden, om de oordeelkundige onder nr. 1 in het aangevochten vonnis uiteengezette motieven, welke het Hof beaamt;

Aangezien bijgevolg de eis van geïntimeerde voorkomt als hebbende meerdere voorwerpen (chefs) ahangende van elf onderscheidene oorzaken, voormelde verzendingscontracten die zoveel rechtstreekse of onmiddellijke grondslagen van de eis uitmaken, zodat krachtens artikel 23, alinea 1 en 2 der wet van 25 maart 1875, het beroep enkel ontvankelijk is in zover het de « commande 915 » beoogt, met de daaruit voortspruitende hoofdeis van 29.682 F en op de wanuitvoering van ditzelfde contract steunende wedereis (artikel 7, paragraaf 1, alinea 1 en 3 van voormelde wet, doch niet ontvankelijk dient verklaard in zover het de tien overige facturen aanbelangt, die in totaal, doch hoofdens tien afzonderlijke voorwerpen (chefs) aanleiding gaven tot de veroordeling van 73.521 F door de eerste rechter uitgesproken;

Aangezien geïntimeerde te vergeefs voorhoudt dat waar de eerste rechter de compensatie uitsprak ten belope van 29.682 F zulks een beslissing « in zake failliet » zou betekenen in de zin van artikel 465 der wet van 18 april 1951, met het gevolg dat het beroep binnen de 15 dagen van de betekening van het aangevochten vonnis had dienen ingesteld te worden;

Aangezien inderdaad de vordering van vóór de faillietverklaring dagtekent en niet volstaat dat de curator een aanhangige procedure hervatte, noch dat de rechter om te vonnissen, verplicht weze rekening te houden met een nieuwe feitelijke toestand uit de failliet ontstaan, om te mogen besluiten dat in de zin van gezegd art. 465, het vonnis geveld werd op een kwestie

die haar oorsprong vindt in het failliet of op een eis te dier gelegenheid opgerezen of uitgeoefend;

Aangezien de termijn voor beroep dus ter zake twee maanden na de betekening beliep en het beroep binnen deze wettelijke termijn werd aangetekend;

Ten gronde :

Aangezien vaststaat dat appellante voor het contract « Commande 915 » het bedrag verschuldigd is van 29.682 F vertegenwoordigd door de facturen nrs. 9304-5-6 dd. 31 maart 1954 en anderzijds de curator aanvaardt dat aan appellante een gelijkwaardig bedrag toekomt als vergoeding voor de fout door « Sotraport » gepleegd in de uitvoering van voormelde « Commande 915 »;

Aangezien wegens de onafscheidbaarheid dezer wederkerige verbintenissen, de eerste rechter derhalve te recht de compensatie ten belope van 29.682 F heeft uitgesproken terwijl wegens het ontstaan van de failliet, alle verdere gerechtelijke of wettelijke compensatie uitgesloten is tussen de bedragen der tien overige facturen (welke zoals reeds hoger overwogen, geen deel uitmaken ener lopende rekening) en een eventuele vergoeding die, 29.682 F te boven gaande, hoofdens wanuitvoering van de « Commande 915 » desgevallend aan appellante later mocht toegekend worden;

Aangezien inderdaad vooralsnog appellante niet bewijst een hogere schade dan 29.682 F te hebben geleden;

Aangezien volledigheds- en nauwkeurigheidshalve dient opgemerkt dat het vonnis van 22 juni 1955 reeds de ontvankelijkheid van de hoofdeis en de wedereis had aangenomen en dat de eerste rechter, wat de aanstelling van de deskundige betreft, bedoeld vonnis noch hoefde noch wettelijk kon « bevestigen »;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 waarvan toepassing werd gedaan;

Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten verwerpende,

Gehoord in openbare zitting het eensluidend advies van de Heer Advokaat Generaal Cercel;

Verklaart het beroep niet ontvankelijk in zover het gericht is tegen de beslissing van de eerste rechter over de ontvankelijkheid en de gegrondheid van de hoofdeis voor een totaal van 73.521 F begrepen in het bedrag van 103.302 F, waarvan melding gemaakt wordt in zijn dispositief;

Ontvangt het beroep voor het overige; en rechtsprekend in die mate, doet het aangevochten vonnis te niet waar het de ontvankelijkheid aanneemt zowel van de hoofdeis voor een bedrag van 29.682 F als van de wedereis;

Zegt dat dit deel van de aangevochten beslissing overbodig was, reeds vroeger gevonnist zijnde tussen partijen; — doet insgelijks het aangevochten vonnis te niet waar het het vonnis der rechtbank van koophandel te Antwerpen, 6de Kamer, d.d. 22 juni 1955, bevestigt voor wat de aanstelling van de deskundige betreft; zegt voor recht dat het volstond zich te gedragen naar deze uitspraak, welke tussen partijen het gezag van gewijsde geniet; verzendt derhalve partijen, wat dit punt betreft, naar de algemene rol der rechtbank van koophandel te Antwerpen;

Bevestigt voor al het overige het aangevochten vonnis;

Veroordeelt appellant tot al de kosten in beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer. — 29 oktober 1962.

Voorzitter : M. Maraite.

Raadsheren : M.M. Vanparys en Santenaire.

Substituut-procureur-generaal : M. Verhegge.

Advokaat : M. Claeys (van de balie te Kortrijk).

Exequatur van buitenlandse vonnissen betreffende gerechtelijk akkoord en faillietverklaring. — Gedeeltelijk toegestaan. — Belgische Internationale Openbare Orde.

Een buitenlands vonnis dat een faillietverklaring heeft uitgesproken, is voor exequatur vatbaar, zo de tenuitvoerlegging ervan in België wordt gevorderd. Indien, naar verluid van de vreemde wet, de staking der betaling werd vastgesteld op een vroegere datum dan deze welke door de Belgische wetgeving wordt toegelaten, zal deze beschikking voor exequatur niet vatbaar zijn.

Wanneer verschillende beschikkingen van het buitenlandse vonnis geen ondeelbaar geheel uitmaken, zal het exequatur alleen worden toegestaan voor deze beschikkingen welke met de Belgische Internationale Openbare Orde niet strijdig zijn.

Playoust q.q. t/ Degrande.

Overwegende dat geïntimeerde, alhoewel het hoger beroep hemt betekend werd, met dagvaarding voor dit Hof, niet verschijnt ;

Overwegende dat het hoger beroep regelmatig is naar tijd en vorm ;

Overwegende dat appelland, de tenuitvoerlegging in België vordert van twee vonnissen, verleend onderscheidenlijk op 6 februari 1959 en 16 oktober 1959 door de rechtbank van koophandel te Tourcoing (Frankrijk) ;

Dat geïntimeerde bij het oudste vonnis in staat van gerechtelijk akkoord (en état de règlement judiciaire) verklaard werd, terwijl het jongste vonnis zijn faillietverklaring uitspreekt, een rechter-commissaris en een « syndic » aanstelt, alsook de datum van de staking van betalingen vaststelt op 5 juni 1958 ;

Overwegende dat, de eerste rechter het oudste vonnis uitvoerbaar verklaarde ; dat hij de vraag van appelland evenwel afwees ten aanzien van het vonnis dd. 16 oktober 1959 omdat de staking van betalingen vastgesteld werd op een vroegere datum dan toegelaten door de Belgische Wetgeving die de openbare orde raakt en omdat « het niet toegelaten is het vonnis gedeeltelijk uitvoerbaar te verklaren » ;

Overwegende dat appelland de hervorming vraagt van de beschikkingen betreffende het vonnis van Tourcoing dd. 16 oktober 1959, met dien verstande dat hij de tenuitvoerlegging niet vordert van die beslissing waar « de datum van de staking van de betalingen van Degrande teruggebracht wordt op 5 juni 1958 » ;

Overwegende dat de vaststelling van de datum voor de staking van betalingen niet onafscheidbaar is van de andere beschikkingen van het vonnis dd. 16 oktober 1959, vermits dat tijdstip bij afzonderlijk vonnis kan bepaald worden, de aanvankelijke omschrijving, het tijdstip van de staking wettelijk geregeld wordt (Vgl. Dalloz, Encyclopédie Juridique, Dr. Comm., II, tw. Faillite - Règlement Judiciaire, nummer 495 & volg. ; Cass. 18 februari 1926, Pas. 1926-I-254 ; Fredericq, Traité de Droit Commercial,

VII, nummers 48 en 50 ; R.P.D.B., Faillite et Banqueroute, nummers 186 en volg.) ;

Overwegende dat, wanneer zoals in onderwerpelijk geval de beschikkingen van een buitenlands vonnis geen ondeelbaar geheel uitmaken, het exequatur kan verleend worden voor de gedeelten die niet indruisen tegen de Belgische openbare orde, terwijl het geweigerd wordt ten aanzien van hetgeen strijdig is met die openbare orde (Vgl. Cass. 6 juni 1907, Pas. 1907-I-275 ; H. Batiffol, Traité de Droit International Privé, uitg. 1959, nummer 790 ; De Lapradelle en Niboyet, Répertoire de Droit International, tw. Décisions Judiciaires étrangères, nummer 176) ;

Overwegende dat geïntimeerde regelmatig werd gedagvaard voor de eerste rechter ;

dat de door appelland ingeroepen middelen uiteengezet werden in de akte van beroep, zodat geïntimeerde gelegenheid had zijn verweer naar behoren voor te dragen ;

dat de uitgifte van beide buitenlandse vonnissen worden overgeleverd, evenals de akte van betekening aan geïntimeerde en twee attesten van de bevoegde griffier, waarbij bevestigd wordt dat binnen de termijn van verzet of beroep geen van die middelen werd ingesteld ; dat beide vonnissen derhalve uitvoerbaar zijn ;

dat de rechtbank van koophandel te Tourcoing bevoegd was om het faillissement uit te spreken, vermits geïntimeerde te Halluin zijn nijverheidsonderneming had en aldaar zijn betalingen heeft gestaakt, hetgeen blijkt uit zijn verklaring bij het gerechtelijk akkoord ;

Overwegende dat het vonnis van voormelde rechtbank dd. 16 oktober 1959, dientengevolge voor uitvoerbaar dient verklaard te worden binnen de perken van de voor dit Hof gestelde vordering van appelland ;

Om die redenen :

Het Hof,

wijzende bij verstek tegen geïntimeerde en op tegenspraak tegen appelland ;

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935 ;

Na substituut-procureur-generaal Verhegge gehoord te hebben in zijn eensluidend advies, uitgebracht in openbare terechtzitting ;

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gegrond ;

Doet de bestreden beslissing teniet in haar beschikking betreffende het vonnis van de rechtbank van koophandel te Tourcoing dd. 16 oktober 1959 ; daarover opnieuw wijzende, verklaart dit vonnis voor uitvoerbaar in België behalve waar het de datum van staking der betalingen terugbrengt op 5 juni 1958.

NOOT : 1. In verband met de vraag hoever de gevolgen reiken van een in het buitenland uitgesproken faillissement, lijkt het ons overbodig de voor- en nadelen van het universaliteitsbeginsel (België) af te wegen tegen de voor- en nadelen van het territorialiteitsbeginsel (Frankrijk).

Het Frans-Belgisch verdrag van 8 juli 1899 — (wet van 31 maart 1900), waarvan dit arrest geen gewag heeft gemaakt, heeft deze tegenstelling ten gunste van het universaliteitsbeginsel weten op te lossen.

In deze zin houdt art. 8, § 2 van vermeld verdrag in dat de gevolgen van de faillietverklaring, uitgesproken door de rechtbank van de ene verdragstaat, ook op het grondgebied van die andere verdragstaat zullen gelden. In het licht van dit beginsel, leek het vanzelfsprekend overbodig een nieuwe procedure van

faillietverklaring in de andere verdragstaat uit te lokken.

In zijn art. 8 § 2 bepaalt dit verdrag verder dat tot uitvoering in de andere verdragstaat zal kunnen overgegaan worden, zo het vonnis vooraf uitvoerbaar verklaard werd.

Het feit dat, zoals in onderhavig geval, exequatur diende te worden verleend, bracht met zich mede dat het buitenlands vonnis alleen aan de in art. 11 vermelde voorwaarden moest voldoen, zonder dat herziening in aanmerking kwam.

De rechtbanken weigeren meestal het exequatur te verlenen wanneer het ingeroepen vonnis strijdig is met de openbare orde. (Zie Weser, *Traité Franco-Belge* du 8 juillet 1899, nr 238, p. 275).

2. Het universaliteitsbeginsel zal in vele gevallen in conflict komen met de *lex rei sitae* of de faillissementwet van de rechter die belast is met het exequatur. Sommige auteurs houden voor dat de faillietverklaring veeleer een uitvoeringsmaatregel uitmaakt en als dusdanig onderworpen moet worden aan de *lex rei sitae*. (Loussouarn, *Les Conflits de Lois en matière de Sociétés*, 1949, p. 218; Thaller, *Des Faillites en Droit Comparé*, T. II, p. 243 en volg.; Pic, *De la Faillite et de la Liquidation Judiciaire Commerciale en Droit International Comparé*, Clunet, 1892, p. 592). In feite zal de *lex rei sitae* niet steeds als waardevol criterium kunnen worden aangewend. Waarom zou niet evengoed de *lex loci contractus* de datum van de staking der betalingen kunnen bepalen?

De rechtbanken vertonen de neiging het exequatur te weigeren, wanneer de toepassing van de wet van het faillissement strijdig zou zijn met de hierboven aangehaalde verwijzingsregels. In dit geval roepen zij vaak de exceptie van openbare orde in op grond van de overweging dat de universele gelding van het faillissement inbreuk zou plegen op de verworven rechten van de schuldeisers. De staat acht het immers tot zijn plicht aan deze onderdanen bescherming te verlenen (Arminjon, *Précis de Droit Commercial*, 1948, nr. 329).

Nu kan men zich afvragen of de openbare orde zich steeds tegen de toepassing van de wet van de faillietverklaring verzet omdat deze wet tegen de beslissing wordt ingeroepen. Bij gebrek aan verdrag, zal de openbare orde niet noodzakelijk moeten worden ingeroepen daar de rechter belast met het exequatur over een uitgebreid appreciatievermogen beschikt. Weliswaar kan de nationale soevereiniteit van zijn land zich verzetten tegen uitvoeringsmaatregelen doch ook dit argument valt niet noodzakelijk samen met de exceptie van openbare orde (Pillet, *Traité*, T. II, nr 784, p. 895).

Ingeval er een verdrag tussen de betrokken staten werd gesloten, moet daarentegen de herziening beperkt blijven tot de vijf punten (Frans-Belgisch verdrag, dd. 8 juli 1899, art. 11; wet op de bevoegdheid van 25 maart 1876, art. 10).

In het Frans-Belgisch verdrag heeft het vonnis dat in de ene verdragstaat werd uitgesproken dezelfde gevolgen in de andere verdragstaat. De niet-conformiteit met de Belgische wetten zou dus op zich zelf niet volstaan om de exceptie van internationale openbare orde in te roepen. Blijven dan nog de wetten politie en veiligheid (art. 3, 1, B.W.). In de bewoordingen van het Frans - Belgisch verdrag kan een argument ten voordele van deze stelling worden gevonden: «De beslissingen zullen het gezag van gewijsde genieten voorzover 1e De beschikking niet strijdig zou zijn met de openbare orde of met de beginselen van publiek recht van het land waar de

beslissing wordt ingeroepen».

De auteurs die voorstaan dat art. 3, 1. B.W. een eenvoudige verwijzingsregel uitmaakt welke duidelijk moet onderscheiden worden van de exceptie van openbare orde, zullen met deze interpretatie geen vrede nemen. (Vander Elst, *Lois de Police et de Sureté*, 1957, Deel I, p. 100). Het blijft niettemin een feit dat de toepassing van strakke regelen in de huidige ontwikkeling van het Internationaal Privaatrecht niet meer houdbaar is.

Hoe dit ook zij, toch zullen de aanhangers van de leer der universaliteit van het faillissement moeten toegeven dat de universele gelding van de faillietverklaring in feite beperkt zal blijven tot onbekwaamverklaring en buitenbezitstelling van de gefailleerde.

3. Naar gelang de beschikkingen van het vreemd vonnis al dan niet tegen de openbare orde indruisen, zal het exequatur geweigerd of toegestaan worden. De weigering kan verder beperkt blijven tot een gedeelte der beschikkingen van het buitenlands vonnis, voor zover althans de beschikkingen splitsbaar zijn. (Cas. 6 juni 1907, *Revue Darras*, 1908, p. 309 en Pas. 1907, I, 275; P. Graulich, *Principes de Droit International Privé*, 1961, nr 254; Battifol, *Traité Élémentaire de Droit International Privé*, 1959, nr 765, 3°). De splitsing der beschikkingen mag echter de draagwijdte van het buitenlands vonnis niet aantasten.

Bij toepassing van dit principe weigerde het Hof van Beroep te Brussel (Brussel, 14 juli 1941, Jur. Comm. Bruxelles, 1942,34) het exequatur te verlenen aan een buitenlands vonnis dat aan de erfgenamen van het slachtoffer schadeloosstelling ten persoonlijke titel toekende, omdat de schadevordering uitsluitend op contractuele gronden steunde (met name schending van bepalingen van het vervoercontract). Ook al waren de schadeposten aanvankelijk gesplitst, toch oordeelde het Hof gedeeltelijke tenuitvoerlegging onmogelijk. Immers, de schadevergoeding was uiteindelijk toch globaal toegekend geworden en steunde overigens op een verkeerde oorzaak.

Bij gedeeltelijke uitvoerbaarverklaring gaat de rechter dus van de vaststelling uit dat het vonnis waarvan tenuitvoerlegging gevorderd wordt, verschillende beschikkingen omvat. Zo het vaststaat dat de onderscheidene beschikkingen het voorwerp van verschillende vonnissen hadden kunnen uitmaken, kan gedeeltelijke uitvoerbaarverklaring worden verleend, tenzij de afscheiding op de hervorming van het vreemd vonnis zou neerkomen.

In het behandelde geval was het Hof van Beroep te Genk van oordeel dat de niet-uitvoerbaarverklaring van de beschikking omtrent de datum der staking van betalingen in geen geval de draagwijdte van het vreemd faillissementsvonnis kon wijzigen. Immers, konden faillietverklaring en vaststelling van de datum der staking van de betaling naar Frans recht (Fr. Faill. wet. art. 441) het voorwerp uitmaken van twee onderscheiden vonnissen.

Het Hof leunde bij de zienswijze van het Hof van Cassatie aan. (Cass. 18-2-1926, Pas. 1926-I-254 en Clunet 1927, 1849).

In dit arrest oordeelde het Hoogste Gerechtshof gedeeltelijke tenuitvoerlegging mogelijk op grond van de overweging dat de datum der staking van de betalingen bij afzonderlijk vonnis was vastgesteld geworden. Het doet er niets toe, dat in het behandelde geval bij eenzelfde vonnis over twee beschikkingen uitspraak werd gedaan, vermits alleen vereist wordt dat de beschikkingen van elkaar zouden worden gescheiden.

Frans Bouckaert.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

4e Kamer. — 11 oktober 1962.

Alleenrechtsprekend rechter : M. Claeys.
 Substituut-procureur des Konings : M. Van der Meersch.
 Advokaten : Mrs. Posenae (van de balie te Antwerpen)
 en Hubregtsen.

Exequatur van echtscheidingsvonnis. — Gevolgen in België van een in het buitenland uitgesproken ontzetting. — Nationaliteitenconflict. — Openbare Orde en echtscheidingsgronden.

1. Wanneer een Belgisch onderdruan door een buitenlandse overheid wordt ontzet, zal de ontzetting alleen maar in België kunnen worden erkend, voor zover de gronden waarop de ontzetting berust ook door de Belgische wet voorzien zijn.

Bij gebrek aan overeenstemming met de Belgische wet, wordt de ontzette persoon in België geacht bekwaam te zijn om zich in rechte te verdedigen in een procedure die ertoe strekt een buitenlands echtscheidingsvonnis in België uitvoerbaar te doen verklaren.

2. Een Zwitserse vrouw die door haar huwelijk Belg geworden is, kan alleen maar overeenkomstig de door de Belgische gestelde voorwaarden de Belgische nationaliteit verzaken. Zelfs indien zij volgens de Zwitserse wet geldig de Zwitserse nationaliteit opnieuw kan verwerven, blijft zij eerst aan de Belgische wet onderworpen, wat de termijn betreft om de Belgische nationaliteit te verzaken.

Een Belgische onderdaan mag geen twee nationaliteiten tegelijkertijd bezitten.

3. Het buitenlands echtscheidingsvonnis dat ten aanzien van Belgische onderdanen wordt uitgesproken is voor exequatur niet vatbaar, zo de echtscheidingsgronden niet de Belgische wet niet overeenstemmen. In deze zin is de Zwitserse wet met de Belgische openbare orde strijdig, waar ze als echtscheidingsgrond voorziet onenigheid te wijten aan karakterverschil.

Zelfs indien een der echtgenoten de Belgische nationaliteit niet bezat, dan nog zou de wet van 27 juni 1960 zich verzetten tegen de toepassing van de vreemde wet.

D'Hondt t/ Glanzmann en Galfetti.

Overwegende dat tweede gedaagde, alhoewel behoorlijk gedagvaard, geen pleitbezorger heeft aangesteld binnen het tijdstip in de dagvaarding bepaald;

Overwegende dat aanlegger het exequatur vraagt van een tegensprekelijk vonnis door de arrondissementsrechtbank van Zürich (Zwitserland), vijfde afdeling, de 3 november 1953 geweest, de 26 april 1961 te Brugge geregistreerd, omdat uitvoeringsmaatregelen in België aangewezen zijn;

Is verweerster rechtsonbekwaam?

Overwegende dat aanlegger voorhoudt dat verweerster niet bekwaam is om in rechte op te treden;

dat hij dit afleidt uit haar ontvoogding verschenen in het officieel Zwitsers kantonnaal blad van 10 augustus 1956 en uit een vonnis door de heer Vrederechter ver het derde kanton Antwerpen op 5 augustus 1961 geweest;

Overwegende dat de heer Vrederechter van Ant-

werpen (derde kanton) een vraag ingeleid door verweerster tegen haar echtgenoot onontvankelijk verklaarde aannemende dat Glanzmann Clara van Zwitserse nationaliteit was en ingevolge de Zwitserse wet op 8 augustus 1956 onder voogdij werd geplaatst;

Overwegende dat dit vonnis niet het gezag van gewijsde heeft bekomen tegenover Carlito Galfetti, de Zwitserse vertegenwoordiger van verweerster tegen wie huidig geding eveneens wordt gevoerd;

Overwegende dat de aanwezigheid van een nieuwe partij in het geding de rechtbank in de mogelijkheid stelt opnieuw te onderzoeken of en in hoever verweerster rechtsbekwaam is;

Overwegende dat in het Zwitsers kantonnaal blad vermeld staat dat verweerster onder voogdij werd geplaatst op haar eigen verzoek bij toepassing van artikel 372 van het Zw. B.W.B.;

dat deze voogdij bevestigd wordt door een attest verleend door de bevoegde Zwitserse overheid;

overwegende dat volgens artikel 372 Zw. B.W.B. een meerderjarige naar eigen verlangen ingevolge zwakheid, een of ander gebrek of onervarenheid een voogd kan bekomen indien zij haar zaken niet behoorlijk kan beredderen;

Overwegende dat niet uitgemaakt werd in hoever de voogdij van A.372 Zw. B.W.B. verweerster de bekwaamheid ontnemt zich op een eis in exequatur te verdedigen;

Dat de haar verleende hulp eerder overeen te brengen is met het toekennen van een gerechtelijke raadsman die niet tussen te komen heeft in de vorderingen die de persoon van de in zaken onbedrevene betreffen, wijl dezès tussenkomst geboden is wanneer zoals hier patrimoniale rechten op het spel staan;

Overwegende nochtans dat de voogdij van A.372 Zw. B.W.B. in België niet bestaat; zeker niet gelijk te stellen is met de ontzetting zoals die in België begrepen wordt;

Overwegende dat indien verweerster de Belgische nationaliteit bezit haar bekwaamheid door de Belgische wet geregeld wordt;

Overwegende dat zolang verweerster ingevolge de Belgische wet niet wegens geestesziekte, geesteszwakte of verkwisting onder voogdij gesteld werd, een voorlopige beheerder of gerechtelijk raadsman bekwaam, na het vervullen der door de Belgische wet opgelegde voorzorgsmaatregelen, zij de bekwaamheid behoudt om alleen in rechte op te treden ter verdediging harer rechten in een geding haar door haar echtgenoot ingespannen.

Is verweerster van Zwitserse nationaliteit?

Overwegende dat verweerster bij haar huwelijk met een Belg de Belgische nationaliteit verwierf en niet blijkt nationaliteitskeuze te hebben gedaan binnen de zes maand na haar huwelijk zoals de wet het haar toeliet;

Dat evenmin gebleken is dat zij na ontbinding van haar huwelijk aan de Belgische nationaliteit verzaakte door een verklaring in die zin af te leggen bij de bevoegde overheid;

Overwegende dat verweerster houdt staan de Belgische nationaliteit te hebben behouden wijl aanlegger beweert dat zij bij toepassing van art. 5 der Federale Zwitserse wet van 29 september 1952 opnieuw Zwitsers geworden is;

Overwegende dat aanlegger de bewijslast heeft van hetgeen hij voorhoudt;

Dat hij beroep doet op een Zwitsers nationaliteits-

certificaat, op het vonnis dat te Zürich de echtscheiding uitsprak en op een fotokopij van een niet getekend noch gedagtekend rondschriven dat onder hoofding van het Belgisch Ministerie van Buitenlandse Zaken werd opgesteld;

Overwegende dat verweerster mogelijk naar Zwitsers recht haar bij huwelijk verloren nationaliteit terugwon door bij de Zwitserse overheid een verklaring af te leggen binnen het jaar na 1 januari 1953, maar dat bij gebrek aan een Belgisch-Zwitsers verdrag deze nationaliteitswijziging een nationaliteitsconflict met België voor gevolg heeft. Dat de administratieve overheid hieraan heeft willen verhelpen met de aanwerving van de Zwitserse nationaliteit als voldoende te beschouwen om de Belgische nationaliteit te verliezen;

Overwegende dat het advies van de administratieve overheid dat als richtlijn geldt voor de onderhorigen van het ministerie geen kracht van gewijsde heeft al kan het een gezonde oplossing betekenen om aan de dubbele nationaliteit te verhelpen;

Overwegende nochtans dat A. 18 en 22 van de Belgische wet van 14 december 1932, die van openbare orde is, om de Belgische nationaliteit te verliezen de uitdrukkelijke verzaking aan de Belgische nationaliteit vereist;

Overwegende dat geen uitzondering kan voorzien worden bij het vrijwillig verwerven van de Zwitserse nationaliteit en zolang die verzaking niet bewezen werd verweerster in België de Belgische nationaliteit behouden heeft.

De toe te passen wetgeving.

Overwegende dat er bij het sluiten der debatten geen wederkerig Belgisch Zwitsers verdrag van toepassing was betreffende het gezag en de uitvoering der gerechtelijke beslissingen van beide landen;

Overwegende dat de rechtbank het geding nopens de echtscheiding in Zwitserland uitgesproken dan ook opnieuw ten gronde moet behandelen;

Dat vooraleer het geding ten gronde uit te putten de rechtbank heeft na te gaan of de vijf voorwaarden gesteld door A.10 van de wet van 25.3.1876 vervuld zijn, en onder andere of het vonnis niets inhoudt dat strijdig is met de Belgische openbare orde en de principes van het Belgisch publiek recht;

Overwegende dat het vonnis op 3 november 1953 gewezen door de rechtbank van het distrikt Zürich toepassing heeft gedaan van de Zwitserse wetgeving;

Dat verweerster de echtscheiding aanvraagde wijl aanlegger zich met de vraag akkoord verklaarde; dat de rechtbank het overbodig oordeelde na te gaan of door gedaagde een fout bedreven werd; dat beide echtgenoten de oorzaak van hun echtelijke onenigheid toeschreven aan hun karaktersverschil en maar één mogelijke oplossing zagen aan hun toestand: uit de echt te scheiden; dat de rechtbank ingevolge de toestemming van partijen de echtscheiding uitsprak;

Overwegende dat de rechtbank haar oordeel niet op rechtsgronden steunde die in België tot echtscheiding kunnen aanleiding geven en zelfs onnodig achtte rechtsgronden van dichter bij te laten nagaan;

Dat de rechter zich veeleer heeft laten leiden door het akkoord der echtgenoten onderling dan wel door één of andere rechtsgrond;

Overwegende dat de rechtbank had kunnen onderzoeken of het karaktersverschil der echtgenoten een weigering intieme betrekkingen te hebben bij een der echtgenoten voor gevolg had; dat de rechtbank

dit niet deed en niet op soortgelijke grond, die mogelijk een belediging zou kunnen uitmaken, haar beslissing steunde;

Dat ook het afzonderlijk wonen van verweerster niet als beledigend beschouwd werd, gezien gezondheidsredenen er aanleiding toe gaven en niet aanlegger de echtscheiding aanvraagde;

Overwegende dat de echtscheiding bij onderlinge toestemming in België onderworpen is aan het vervullen van een reeks pleegvormen en voorwaarden die strikt moeten nageleefd worden;

Dat een herhaald verschijnen van partijen voor de Voorzitter van de rechtbank, die beide echtgenoten tot nadenken aanzet en hen wijst op de gevolgen van de ontbinding van het huwelijk, vereist is om de echtscheiding te kunnen bekomen;

Dat de bezinningsperiode door de wetgever gewild een wezenlijk deel uitmaakt van de procedure in echtscheiding bij onderlinge toestemming, die de Belgische maatschappelijke ordening aanbelangt;

Overwegende dat verweerster aanvaardt dat het uitgesloten is dat een vreemd vonnis dat de echtscheiding uitspreekt tussen twee Belgen op basis van een in België niet voorziene grond of op wederzijds akkoord zonder naleven van de opgelegde pleegvormen, in België uitwerking heeft, daar de Belgische wet op de echtscheiding van inwendige openbare orde is;

Overwegende dat aangenomen dat zowel aanlegger als verweerster steeds van Belgische nationaliteit zijn in België, het Zwitsers vonnis, hoger ontleed, geen uitvoerbare kracht kan worden toegekend;

Overwegende dat het niet zonder belang is na te gaan of het «exequatur» van het Zwitsers vonnis redelijkerwijze had kunnen toegestaan worden moest enkel een der echtgenoten van Belgische nationaliteit zijn geweest;

Overwegende dat de Belgische echtgenoot bij zijn huwelijk de Belgische nationaliteit behoudt en zijn statuut beheerst blijft door de Belgische wetgeving;

Overwegende dat de wet van 27 juni 1960 A.2 bepaalt dat wanneer een van de echtgenoten van Belgische nationaliteit is de toelaatbaarheid van de echtscheiding afhangt van de Belgische wet;

Dat weliswaar deze wet hoofdzakelijk werd uitgevaardigd om de echtscheiding van Belgen mogelijk te maken die gehuwd waren met vreemdelingen wier nationale wet de echtscheiding niet toelaat;

Dat desniettemin de wetgever de nadruk heeft gelegd op het naleven van de Belgische wet in België, ook wanneer een van de echtgenoten een vreemdeling is;

Dat hij hierdoor de voorkeur geeft aan het persoonlijk statuut van de Belgische onderdaan;

Dat de tekst van artikel 2 niet vatbaar is voor interpretatie en van kracht is op het vonnis waarvan het exequatur gevraagd wordt;

Overwegende dat er anders over oordelen de mogelijkheid zou scheppen in België de bekrachtiging van een vonnis te bekomen dat de Belgische rechter niet zou mogen vellen;

Om deze redenen:

De rechtbank,

Wijzende bij verstek tegenover tweede gedaagde,

Gehoord in openbare zitting van 27 september 1962 het hoofdzakelijk eensluidend advies van de heer V. Van der Meersch, eerste substituut Procureur des Konings,

Verklaart verweerster bekwaam om in rechte te treden.

Wijst de eis van aanlegger af als niet gegrond.

NOOT :

1. *Samenvatting van het geschil.*

In 1951 treedt een Zwitserse vrouw in het huwelijk met een Belgisch onderdaan. Door haar huwelijk verkrijgt zij de Belgische nationaliteit, doch binnen de door de Zwitserse wet bepaalde termijn verzaakt zij haar Belgische nationaliteit en verwerft opnieuw haar oorspronkelijke Zwitserse nationaliteit.

In 1953 stelt dezelfde vrouw in Zwitserland een echtscheidingsprocedure in, op grond van feiten overeenkomstig de Zwitserse wet, nl. onenigheid te wijten aan karakterverschil. Daar haar echtgenoot zich bij haar aanvraag aansluit, spreekt de kant. rechtbank te Zürich de echtscheiding uit.

Op haar eigen verzoek wordt in 1956 de uit de echt gescheiden echtgenote gerechtelijk ontzet. De procedure geschiedt voor een Zwitserse rechtbank overeenkomstig de Zwitserse wet.

Inmiddels vraagt de Belg gebleven echtgenoot voor een Belgische rechtbank de uitvoerbaarverklaring van het echtscheidingsvonnis. Te dien einde dagvaardt hij de voogd van zijn gewezen echtgenote terwijl deze laatste vermoedelijk vrijwillig in het geding tussenkomt ten einde zich tegen de uitvoerbaarverklaring te verzetten. De voogd laat echter verstek gaan.

Aanlegger houdt staande dat zijn echtgenote, ingevolge haar toestand van geïnterdiceerde, niet bekwaam is om zich in rechte te verdedigen. Verder zou, volgens de stelling van aanlegger, de echtscheiding voor executie vatbaar zijn omdat zij niet indruist tegen de openbare orde en in overeenstemming zou zijn met het persoonlijk statuut van zijn gewezen echtgenote.

De rechtbank oordeelde echter dat verweerster de bijstand van haar voogd niet nodig had om geldig in rechte op te treden, dat zij de Belgische nationaliteit behouden had en het echtscheidingsvonnis tegen de openbare orde indruiste.

2. *Bespreking.*

Verschillende problemen van I.P.R. lopen hier door elkaar. Onbekwaamheid ingevolge interdictie, het prejudicieel geschil over de nationaliteit van verweerster, echtscheidingsgronden en Belgische openbare orde zullen echter hun oplossing moeten krijgen aan de hand van de vraag, van welke Staat verweerster onderdaan was.

a) *De nationaliteit van verweerster.*

Ingevolge haar huwelijk met een Belgische onderdaan, krijgt de Zwitserse vrouw, naar verluid van art. 4 van de wet van 4 december 1932, de Belgische nationaliteit.

Volgens dezelfde wetsbepaling kon deze vrouw binnen de zes maand na haar huwelijk de Belgische nationaliteit verzaken ten voordele van haar oorspronkelijke Zwitserse nationaliteit.

Verweerster opteerde voor de Zwitserse nationaliteit, binnen de door de Zwitserse wet bepaalde termijn. Het feit dat zij de Belgische nationaliteit niet verzaakte binnen de door de Belgische wet bepaalde termijn, leidde tot het gevolg dat zij steeds Belgische onderdaan gebleven was terwijl anderzijds het verbod

voor een Belgisch onderdaan om verschillende nationaliteiten te cumuleren, de verwerving van de Zwitserse nationaliteit in de weg stond.

Het betreft hier een positief nationaliteitsconflict, in deze zin dat de rechtbank moest kiezen tussen twee nationaliteiten die zich tegelijkertijd aan eenzelfde onderdaan opdrongen.

Meestal rijzen dergelijke conflicten naar aanleiding van onverenigbaarheid tussen het jus soli en het jus sanguinis. B.v. tussen Argentinië en België. In onderhavig geval komt het er hoofdzakelijk op aan te weten welke nationale wet het verlies der Belgische nationaliteit bepaalt, want van het verlies der Belgische nationaliteit hing de verwerving van de vreemde nationaliteit af.

De rechtbank heeft zich dienaangaande aan de klassieke opvatting gehouden, te weten dat de rechter voorkeur geeft aan zijn nationale wet, voor zover een der gecumuleerde nationaliteiten met de zijne overeenstemt (Poulet, Manuel de Droit International Privé, 1947, nr 93; Niboyet, Manuel de Droit International privé, V, nr 1480; Audinet, L'évolution de l'ordre international public; la loi nationale et la loi du domicile, Clunet, 1934, 310; Kusters-Dubbinck, Het Internationaal Privaatrecht in Nederland, 1962, p. 657).

Men gaat dan meestal van de bedenking uit dat de Staat waarvan een persoon onderdaan is, alleen bevoegd is om de voorwaarden en de modaliteiten te bepalen waaraan verlies van het staatsburgerschap onderworpen is. (zie art. 4 G.W.) Doch dit is maar een schijnoplossing, vermits de andere Staat evengoed bevoegd is om de modaliteiten te bepalen waaraan de verwerving van het staatsburgerschap onderworpen is. Aan deze kringloop kan alleen maar een einde worden gemaakt door verdragen (bv. Frans-Belgische Verdrag van 9 januari 1947).

Dat motieven van nationale soevereiniteit het overwicht hebben op de vrees voor internationale verwikkelingen, bewijst art. 18, 3°, 2° alinea van de wet van 14 december 1932, dat aan de Belgische vrouw die door haar huwelijk vreemde geworden is de gelegenheid geeft om volgens door de Belgische wet bepaalde termijnen de vreemde nationaliteit te verzaken.

Veiligheidshalve zal men er goed aan doen bij verzaking de kortste van de twee termijnen in acht te nemen die door de onderscheiden nationale wetten worden voorgeschreven.

b) *De ontzetting.*

Wordt de genotsbekwaamheid (Rechtsfähigkeit) toegekend door de lex fori, dan bepaalt de wet van de Staat, waarvan een persoon onderdaan is, zijn handelingsbekwaamheid (Handlungsfähigkeit). De genotsbekwaamheid wordt afgeleid uit de artt. 8 en 11 B.W., terwijl de handelingsbekwaamheid op art. 3, 3 B.W. steunt.

De nationale wet kan met het oog op de bescherming van haar onderdanen hun handelingsbekwaamheid beperken of uitschakelen. (Von Bar, Intern. Privat- Straf- und Verwaltungsrecht, in Encyclopädie der Rechtswissenschaften in systematischer Bearbeitung, 1914, p. 246, Personenrecht, IV).

De handelingsonbekwaamheid slaat op alle handelingen (capacité générale), de genotsonbekwaamheid daarentegen op bepaalde handelingen (cfr. capacité spéciale). (Batiffol, Traité élémentaire de Droit International Privé, 1959, nr 414).

Onder de handelingsonbekwaamheid rangschikt men de minderjarigheid en vanzelfsprekend de gerechtelijke

ontzetting. Daarentegen de wettelijke ontzetting niet, daar deze gelijkstaat met een sanctie.

De bevoegdheid van de nationale wet terzake ontzetting belet echter de rechtbank niet ontzetting uit te spreken over onderdanen van een ander land. Immers, de rechtbank van de woon- of verblijfplaats van de betrokken persoon kan beter dan gelijk welke rechtbank ook onderzoeksmaatregelen bevelen en schikkingen treffen die de ontzetting voorafgaan.

In deze zin was de kantonrechtbank in Zwitserland alleszins bevoegd om de ontzetting uit te spreken, ook al moesten de gronden tot ontzetting bepaald worden door de Belgische wet (Rb. Dinant, 15 oktober 1959, J.T. 1959, 689). De burgerlijke rechtbank te Brugge heeft dit zeer goed ingezien daar zij enerzijds een onderscheid heeft gemaakt tussen de « zwakheid en onervarenheid » en de Belgische gronden tot ontzetting, doch anderzijds de onbevoegdheid van de Zwitserse rechtbank niet heeft opgeworpen.

Men had zelfs de zaak verder kunnen doordrijven door er op te wijzen dat de personen die de ontzetting mogen aanvragen ook aangeduid worden door de nationale wet (Arminjon, Précis de Droit International Privé, 1952, T. III, nr 76). In casu had de betrokken persoon zelf haar ontzetting aangevraagd, wat strijdig is met de artt. 489 en 490 B.W.

De nationale wet strekt zich echter niet alleen uit tot de oorzaken van ontzetting, maar ook tot de inrichting van de voogdij. Gesteld dat in een vreemd land geen gelijkaardige voogdijinrichting mogelijk is, dan kan dit vreemd land eenvoudig de ontzetting niet uitspreken. Dringende en voorlopige maatregelen maken hierop een uitzondering. (Van deze algemeen aanvaarde uitzondering is het Zwitsers-Belgisch Verdrag echter afgeweken waar het in zijn art. 1 (2) bepaalde dat beslissingen waarbij sequestratie of enig ander voorlopig of bewarende maatregel bevonden wordt, op grond van de overeenkomst niet vatbaar is voor erkenning of exequatur).

Nu heeft de rechtbank te Brugge het optreden van de voogd alleen overbodig geacht omdat zij weigerde rekening te houden met de gevolgen van de ontzetting, want andersom ware de bijstand van de voogd vereist geweest ter verdediging van patrimoniale belangen van de ontzette persoon.

Dat de geïnterdiceerde bekwaam is om zelf rechtshandelingen te stellen, waarvan de geldigheid van zijn persoonlijke medewerking afhangt, blijft buiten kijf. (Ter rechtvaardiging, Schicks en Vanisterbeek, Traité-Formulaire, T.II, nr 105, p. 379; Kluyskens, Personen- en Familierecht, nr 805, blz 720). Zo blijft de geïnterdiceerde bekwaam om een testament te maken, om in het huwelijk te treden en een echtscheidingsprocedure te voeren, in de mate dat hij op het ogenblik der handelingen « helder van geest » was.

De vraag of de verdediging in rechte tegen een vordering tot tenuitvoerlegging van een echtscheidingsvonnis de persoonlijke medewerking vereist van de geïnterdiceerde, lijkt echter kieser. Ofschoon de redenen van de vordering in het besproken vonnis niet kunnen worden achterhaald, moet worden vooropgesteld dat echtscheidingsvonnis alleen dan voor exequatur vatbaar is, wanneer het gepaard gaat met uitvoeringsmaatregelen op de persoon of de goederen. Aldus het Hof van Cassatie (Cas. 16 januari 1953, Pas. 1953, I, 335 en Cas. 4 oktober 1956, R.C.J.B. 1957, 23 noot Van Hecke).

Zo blijft niettemin de bijstand van de voogd ver-

eist, wanneer de tenuitvoerlegging van het echtscheidingsvonnis de verdeling van de gemeenschap beoogt. De omstandigheid dat uitvoeringsmaatregelen op de persoon zeldzaam zijn, brengt ons tot het besluit dat bij exequatur de geïnterdiceerde partij door haar voogd in de regel zal moeten worden bijgestaan.

c) De echtscheiding.

Bij gebrek aan verdrag dient de rechtbank het geding volledig te herzien. Partijen die exequatur verlangen zullen in deze onderstelling alle elementen van het geding aan de rechtbank moeten voorleggen.

Ofschoon reeds op 29 april 1959 een verdrag met Zwitserland was ondertekend geworden en dit verdrag de herziening heeft beperkt tot de in art. 10 van de wet op de bevoegdheid aangehaalde punten, kon de rechtbank dit verdrag niet in overweging nemen, daar het pas op 21 mei 1962 bekrachtigd werd en op 11 september 1962 bekend gemaakt.

Dat de rechtbank weigerde het exequatur te verlenen op grond van de overweging dat de echtscheidingsgronden strijdig waren met de Belgische wetten, vergt geen ander commentaar. Herhaalde malen heeft de rechtspraak voor de totstandkoming van de wet van 27 juni 1960 in deze zin geoordeeld, dat de echtscheidingsgronden minstens op een of andere manier onder de Belgische echtscheidingsgronden moest worden ondergebracht (Brussel, 13 juli 1921, Bull. Trim. de l'Inst. Belge de Droit Comparé, 1922, p. 136; Brussel 1 maart 1952, Pas. 1953, II, 58; Gent 21 februari 1951, R.W. 1950-51, 1319 en Pas. 1951, II, 60; Gent 31 maart 1960, R.W. 1960-61, kol. 588).

In onderhavig geval was de toestand nog veel duidelijker daar de betrokken partijen Belgen waren en deze een verkapte procedure van echtscheiding bij onderlinge toestemming hadden bewerkstelligd.

Wij kunnen de mening van de rechtbank echter niet meer bijtreden waar zij poogt de wet van 27 juni 1960 in het geschil te betrekken.

Het feit daargelaten dat de wet van 27 juni 1960 uitgesloten was, omdat de echtscheiding twee Belgische onderdanen betrof, kunnen wij van theoretisch standpunt uit, volgende bezwaren laten gelden;

1) Hoe zou de wet van 27 juni 1960 toepasselijk kunnen zijn op een echtscheidingsvonnis dat vóór haar inwerkingtreding was uitgesproken geworden? Deze stelling aanvaarden komt erop neer, door middel van het exequatur, aan de wet van 27 juni 1960 retroactiviteit te verlenen. Wel is de wet van 27 juni 1960 toepasselijk op toestanden die vóór haar inwerkingtreding bestonden, doch niet op vonnissen gewezen vóór haar inwerkingtreding.

Overigens zouden, naar ons oordeel, partijen noch de rechtbank op andere wetten beroep kunnen doen dan op deze welke geldig waren ten tijde van het geding.

2) Wordt de wet van 27 juni 1960 toch ingeroepen — en zulks zou alleen maar denkbaar zijn indien de echtgenote de Zwitserse nationaliteit opnieuw verkregen had — dan nog zou zij niet dienend geweest zijn in de procedure van exequatur. Immers, hoe kan de Belgische overheid van vreemde rechtsmachten eerbied afdwingen voor Belgische wetsbepalingen, wanneer het Belgisch I.P.R. zijn interne wetten aan vreemdelingen opdringt (Ph. Francescakis en R. Gothot, Une réglementation inachevée du divorce international, in Revue Critique de Droit International Privé, 1962, p. 276, nr 50).

De stelling naar verluid waarvan de wet van 27 juni 1960 ook toepasselijk zou zijn op echtscheidingen die in het buitenland werden uitgesproken, dient dan ook resoluut te worden verworpen.

F. Bouckaert.

ARBEIDSGERECHT VAN ANTWERPEN

18 april 1963

Voorzitter : H. L. Bloquaux.

Rechtskundig bijzitter : Mr. K. Van Meel.

Advokaat : Mr. K. Van Baarle.

Ondernemingsraad en Comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen. — Verkiezingen. — Leidend personeel. — Aanduiding door het ondernemingshoofd. — Verhaal bij de Ondernemingsraad of het Comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen. — Onbevoegdheid van het Arbeidsgerecht.

Artikel 2 van het Koninklijk Besluit van 31 januari 1963, getroffen in uitvoering van de wet van 20 september 1948 betreffende de organisatie van het bedrijfsleven, bepaalt de procedure welke moet gevolgd worden voor de aanduiding van personeelsleden die als leiding gevend worden beschouwd.

Wanneer er reeds vroeger verkiezingen voor de oprichting van een Ondernemingsraad of een Comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, hebben plaats gegrepen duidt het ondernemingshoofd de personen aan die met een leidende functie zijn belast.

De kiezerslijsten worden opgesteld door de in functie zijnde Ondernemingsraad en deze beslist of iemand al dan niet op de kiezerslijsten dient te worden ingeschreven.

De wetgever heeft geen verhaal voorzien tegen de aanduiding door het ondernemingshoofd van de werknemers met een leidende functie belast, doch wel tegen de beslissing van de Ondernemingsraad of het Comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen.

Het Arbeidsgerecht is onbevoegd om te oordelen over de inschrijvingen door het ondernemingshoofd gedaan op de lijst van het leiding gevend personeel. Elke klacht tegen het niet inschrijven van een werknemer op de kiezerslijsten dient ingevolge het Koninklijk Besluit van 31 januari 1963, artikels 5, 6, 7 en 8, aanhangig gemaakt te worden bij de in functie zijnde Ondernemingsraad of het Comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen.

Algemeen Belgisch Vakverbond t/ N.V. General Motors Continental.

Gezien het verzoekschrift ter Griffie neergelegd op 4 april 1963 door het A.B.V.V. gevestigd te Brussel, Hoogstraat 42, optredend door bemiddeling van haar voorzitter, de heer Thys Viktor, en er toe strekkend door de Gemengde Kamer te horen zeggen voor recht dat volgende personen niet met een leidende functie zijn belast : de hh. Domen J.; Mattheyses E.; Heylen H.; Gysen G.; Wouters Ch.; Heylen R.; Van der Auwera Th.; Van den Bossche A.; Sigo L.; Van Hove L.;

Fransen L.; Jespers J.; Larsen H.; Rottiers C.; Verrijdt A.; Godecharle J.; Bouttens H.; Van Eynde J.; Tieperman J.; Van der Stien J.; Casteleyn B.; Willemse F.; Jacobs L.; Coenen L.; Van Laerhoven F.; De Mees J.; Van Gastel J.; verder aan de firma General Motors Continental N.V. gevestigd te Antwerpen, Noorderlaan 75, te bevelen voormelde personen van de lijst van de met een leidende functie beklede personen af te voeren, diensgevolge te bevelen dat diezelfde personen aan de voorlopige kiezerslijsten voor de verkiezingen, zowel voor het Comité voor Veiligheid, Gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen als voor de ondernemingsraad moeten worden toegevoegd.

Gehoord de partijen in hunne middelen en besluiten;

Overwegende dat verweerster voorhoudt dat de Raad niet bevoegd is om te kennen over een betwisting omtrent het feit of een werknemer al dan niet een leidinggevende functie in het bedrijf waarneemt;

Overwegende dat naar luidt de tekst van art. 2 van het K.B. van 31 januari 1963, worden voor de toepassing van art. 1 van dit besluit en art. 19 van de wet van 20 september 1948, houdende organisatie van het bedrijfsleven, de volgens onderstaande procedure aangewezen personeelsleden als leidinggevend beschouwd :

bij de eerste verkiezingen voor de oprichting van een ondernemingsraad wijst het ondernemingshoofd bij name de personen aan die effectief met een leidende functie zijn belast; de aanwijzing geschiedt schriftelijk op het ogenblik van de aanplakking van de kiezerslijsten op een dokument dat kan worden ingezien door de arbeiders en de bedienden der onderneming met inbegrip van de jonge werknemers;

bij de volgende verkiezingen doet het ondernemingshoofd dezelfde nominatieve aanwijzing, hij legt de lijst van de personen, die effectief met een leidende functie zijn belast aan de Raad voor, opdat deze de kiezerslijst zou kunnen opmaken;

Overwegende dat er in het bedrijf van de General Motors Continental N.V. reeds eerder verkiezingen van ondernemingsraden werden gehouden;

dat de kiezerslijsten voor de verkiezing van de Ondernemingsraad derhalve worden opgemaakt door de in functie zijnde Ondernemingsraad, en het derhalve aan deze Raad behoort uit te maken of iemand al dan niet als kiezer op de kiezerslijst dient te worden ingeschreven;

dat de in functie zijnde raad niet gebonden is door de nominatieve aanwijzing van werknemers met een leidinggevende functie door het ondernemingshoofd gedaan;

dat om die reden de wetgever nergens enig verhaal heeft voorzien tegen aanwijzing door het ondernemingshoofd tegen de aanduiding van de werknemers met een leidende functie belast, terwijl anderzijds om diezelfde reden de wetgever een verhaal heeft voorzien tegen de beslissing van de in functie zijnde raad om na onderzoek van een regelmatig ingediende klacht een bepaalde werknemer niet op de kiezerslijst in te schrijven;

dat de Raad dan ook niet bevoegd is om te kennen over een betwisting omtrent de inschrijving door het Ondernemingshoofd van een werknemer op de lijst van het met een leidende functie bekleed personeel;

Overwegende dat dezelfde wettelijke bepalingen van toepassing zijn voor de verkiezing van de Comité voor Veiligheid, Gezondheid en Verfraaiing van de Werkplaatsen;

Overwegende dat voor wat betreft de eis ertoe strekkend te bevelen dat voornoemde personen aan de voor-

lopige kiezerslijsten voor de verkiezingen zo van de Ondernemingsraad als van de Comités voor Veiligheid, Gezondheid en Verfraaiing der Werkplaatsen moeten worden toegevoegd, deze eis niet ontvankelijk is.

dat ingevolge de art. 5, 6, 7 en 8 van het K.B. van 31 januari 1963 elke klacht tegen de niet inschrijving van een werknemer op de kiezerslijst dient ahangig te worden gemaakt bij de in functie zijnde ondernemingsraad of het Comité, dewelke binnen de drie dagen na het verstrijken van de klachtentermijn een gemotiveerde uitspraak dienen te doen over de ingediende klacht, en tegen deze beslissing de betrokken werknemers of meest representatieve organisaties beroep kunnen instellen bij de Gemengde Kamer van het Arbeidsgerecht;

dat het niet werd bewezen dat een klacht werd neergelegd bij de ondernemingsraad of het Comité en ook geen afschrift wordt voorgelegd van de gemotiveerde beslissing waarbij de betrokken ondernemingsraad of het betrokken comité de inschrijving van de voornoemde werknemers op de kiezerslijsten zou hebben geweigerd;

Om deze redenen,

Het Arbeidsgerecht van Antwerpen, Gemengde Kamer, alle andere en tegenstrijdige besluiten verwerpende, verklaart zich onbevoegd om te kennen over de betwisting omtrent de inschrijving van de hh. Domen J.; Matheysses E.; Heylen H.; Gijsen G.; Wouters C.; Heylen R.; Van der Auwera T.; Van den Bossche A.; Sigo L.; Van Hove L.; Franssen L.; Jespers J.; Larsen H.; Rottiers C.; Verrijdt A.; Godecharle J.; Bouttens H.; Van Eynde J.; Tieperman J.; Van der Stien J.; Casteleyn B.; Williams F.; Jacobs L.; Coenen L.; Van Laerhoven F.; De Mees J. en van Gastel J. op de lijst van het met een leidende functie bekleed personeel;

verklaart de eis voor het overige niet ontvankelijk; verwijst verzoekster in de kosten.

BIBLIOGRAPHIE

Nederland

Conflictu De, legum. Bundel opstellen aangeboden aan Prof. Roeland Duco Kollwijn en Prof. Johannes Offerhaus. Ter gelegenheid van hun zeventigste verjaardag. Bijgebragt door de redactie van het Nederlands tijdschrift voor internationaal recht. — Leiden. A. W. Sijthoff.

Pockema Andreae S. J.: Autonomie en heteronomie in het Zwitserse waterrecht. Amsterdam. Noord-Hollandse U.M. Mededelingen der Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen, afd. Letterkunde. Nieuwe reeks.

Gaay Fortman W. F. de: Het geheim van het recht. Rede ter gelegenheid van de 82e herdenking van de stichting der Vrije universiteit op 22 oktober 1962. — Kampen, J. H.

Ginneken Jac. van, en E. J. J. van der Heyden: Leges barbarorum. Fragmenten. Verzameld. Herdruk. — Nijmegen. Dekker & Van de Vegt. Nijmeegsche studieteksten.

Goossen P.: Parlement en kiezer. Jaarboekje 1962/63. 46e jrg. — 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.

Havermans F. M.: Vijfduizend verdachten. Amsterdam, De Bezige Bij. Kwadraatpockets. Onder red.

van H. J. Hofland. J. B. Charles en J. Vrijman. *Heyden E. J. J. van der, en W. Mulder*: Handvesten. Verzameld. Herdruk. — Nijmegen. Dekker & Van de Vegt. Nijmeegsche studieteksten.

Karmelk P.: Besluit op de inkomstenbelasting 1941. Gorinchem. J. Noorduijn & Zoon. De belastingwetgeving. Onder red. van P. Karmelk. Serie D. B.

Langen W. J. de: Inleiding tot het balanslezen, 4e dr. bew. door J. van Soest en D. Br  ll. — Alphen aan den Rijn, N. Samsom.

Liberales gedachten. Een bundel opstellen aangeboden aan prof. Mr. P. J. Oud ter gelegenheid van zijn 75ste verjaardag. — 's-Gravenhage, Nijgh & Van Ditmar.

Logemann J. H. A.: Nieuwe gegevens over het ontstaan van de Indonesische grondwet van 1945. Amsterdam, Noord-Hollandse U.M. Mededelingen der Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen, afd. letterkunde. Nieuwe reeks.

Martin Alfred von: De spanning tussen orde en vrijheid. Sociologische kernproblemen. Vert. door M. Mok. — Utrecht. Het Spectrum. Aulaboeken. Het wetenschappelijke pocketboek. Onder hoofddred. van F. J. J. Buytendijk.

Meertens L. L. G. D.: Over de invloed van de commerciële visie. Openbare les. — Leiden, H. E. Stenfert Kroese.

Meisen D. C. van: De algemene kinderbijslagvoet. Kinderbijslagwet voor loontrekkenden, kinderbijslagwet voor kleine zelfstandigen. — Alphen aan den Rijn, N. Samsom. losbl. in ringband.

Molengraaff W. L. P. A.: Leidraad bij de beoefening van het Nederlandse handelsrecht. — Haarlem, F. Bohn.

Nanninga L. C.: Inkomsten-, loon- en vennootschapsbelasting. In verband met levensverzekering voor hen, die bij de acquisitie betrokken zijn. 4e dr. — Zutphen, W. J. Thieme & Cie.

Nederburgh S. C.: Nieuw fiscaal recht in het kader van de Europese economische gemeenschap. Openbare les. — Amsterdam. Scheltema & Holkema.

Piccardt A. G. J.: Zee- en binnenvaartrecht voor het notariaat. Stichting tot bevordering der notariële wetenschap. — Haarlem. H. D. Tjeenk Willink & Zoon.

Poelje G. A. van: Scheppende ordening. De stedeboew van nu en morgen. Rede gehouden ter gelegenheid van de Wereldstedeboewdag op 20 november 1962. — Alphen aan den Rijn, N. Samsom. Met 8 krtn. Publikaties van het Nederlands Instituut voor volkshuisvesting en stedeboew.

Pol J. van den, en Th. de Jong: Douanewetgeving algemeen. — Gorinchem. J. Noorduijn & Zoon.

Raalte E. van: Dr. D. Bos. Leven en werken van een Nederlands staatsman. — Assen. Van Gorcum & Comp. Ons XXste eeuwse verleden. In memoires en biografieën.

Rombach J.: Opmerkingen over rechtswetenschap en logica. Proefschrift — Leiden, Deventer E. E. Kluwer.

Rood-De Boer M.: Ouders en kinderen. Aspecten van het familierecht. 2e dr. — Amsterdam. H. J. W. Becht.

Schaper B. W.: Tussen machtsstaat en welvaartstaat. — Assen. Van Gorcum & Comp.

Smeets M. J. H.: Grondbeginselen van de belastingheffing. — Deventer. E. E. Kluwer.

Verseput J. J.: Fiscaal fundament. Korte samenvattingen van de belangrijkste belastingarresten van

- de Hoge Raad. — Deventer. E. E. Kluwer. Losbl. in klemband.
Vogelaar G. A. M. : Communicatie. Kernproces van de samenleving. Sociologie en cybernetiek. — Haarlem. F. Bohn.

Frankrijk

- Allard René* : Le Droit administratif de l'expropriation et des marchés de travaux publics. — Eyrolles.
Argenson J. et Toujas G. : Règlement judiciaire et faillite. Traité et formulaire. — Libr. Techniques.
Béraud R. : Lotissements, permis de construire. — Sirey.
Bousquet G. H. : Le Droit musulman. — A. Colin.
Cahier Ph. : Le Droit diplomatique contemporain. — Minard.
Chauvin M. : L'Elément comptable dans le droit pénal spécial des sociétés anonymes. — Dalloz.
Cousi P. et Marion G. : Les Intermédiaires du commerce, Concessionnaires, agents commerciaux, représentants V.R.P. courtiers et commissaires. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Couteau R. : Aide-mémoire législation sociale. — Dunod.
Delion A. C. : Le Statut des entreprises publiques. — Berger-Levrault.
Dock M.-Cl. : Etude sur le droit d'auteur. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Doucet M. : Dictionnaire juridique et économique. T. II. — Allemand-français. — Libr. Techniques.
Dowlier-Rollier A. : La Vérité sur l'avortement. — Maloine.
Farjat G. : L'ordre public économique. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Ferretjans J.-P. : Essai sur la notion de propriété sociale. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Garçon M. : L'Avocat et la morale. — Buchet-Chaste.
Chestin J. : La Notion d'erreur dans le droit positif actuel. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Guillot A. : Les Textes organiques de l'enseignement primaire. — S.U.D.E.L.
Hermann K.-L. : Les Ventes à l'embarquement en droit allemand et en droit français et les conditions du connaissance. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Jaffré Y.-Fr. : Les Tribunaux d'exception de la Cour de Riom à la Cour de la Sécurité. — Nouvelles Editions Latines.
Jugements du tribunal administratif des Nations-Unies. — Pedone.
Lavroff D. G. : Les Libertés publiques en Union Soviétique. 2e édit. — Pedone.
Lavroff D. G. et Peiser G. : Les Constitutions africaines. — Pedone.
Levasseur G. et Chavanne A. : Droit pénal et procédure pénale. — Sirey.
Loyers 1963. Code pratique commenté par A. Perraud-Charmantier. — Libr. du Journal des Notaires et des Avocats.
Monnet P. : Dictionnaire pratique de propriété littéraire. — Cercle de la Librairie.
Perspectives chrétiennes sur l'adoption. — Fleurus.
Pinto R. : Les Organisations Européennes. — Payot.
Plantey A. : Traité pratique de la fonction publique. 2. vol. 2. édit. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Poulain J. : La Protection des émissions de radiodiffusion. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Retail L. : Evaluation des entreprises. — Sirey.
Rodière R. : Droit civil. 1re année, 2e édit. — Sirey.

- Roubier P.* : Droits subjectifs et situations juridiques. — Dalloz.
Rozier J. : Les Coopératives agricoles. — Libr. Techn.
Savatie R. : Le Droit, l'amour et la liberté, 2e édit. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Thébault E. P. : Constitution et lois organiques de la République malgache. — Edit. de la Libr. de Madagascar.
Thébault E. P. : Traité de droit civil malgache moderne. — Edit. de la Libr. de Madagascar.
Verdot R. : La Nation d'acte d'administration en droit privé français. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Villebrun J. : Traité théorique et pratique de la juridiction prud'homale. — Libr. de Droit et de Jurispr.
Voirin P. : Manuel de droit civil. I année. 13e édit. — Libr. Gén. de Droit et de Jurispr.
Vouin R. et Robino P. : Droit privé civil et commercial. — Presses Univ. de Fr.

Engeland

- Amas M. & F. P. Walton* : Introduction to French Law. — F. H. Lawson, etc. Oxf. U.P.
Andry R. G. : The Short-term Prisoner : A Study in Forensic Psychology — Stevens & Sons.
Bailey Sundeny D. : British Parliamentary Democracy. — Harrap.
Bluett A. P. & R. B. : Local Government Handbook of New South Wales. — Sweet & M.
Boswell C. & L. Thompson : Harvesters of Murder. — Collier Bks. Macmillan N.V.
Brown, Sir William Robson : Change of Decay, Parliament and Government in Our Industrial Society. — Man at Work S. Conservative.
Clute P. E. : The International Legal Status of Austria. — Nijhoff.
Cooper Louis Blom : The A6 Murder. — Penguin.
Criminal Code of the Hungarian People's Republic. — Hungarian Acad. of. Sci. Collet's.
Devlin J. D. : Police Charges. — Police Review.
Faruki K. A. : Islamic Jurisprudence. — Pakistan Law Ho, Sweet & M.
Gibbens T. C. N. etc. : Psychiatric Studies of Borstal Lads. — Oxf. U.P.
Grzybowski K. : Soviet Legal Institutions. — Univ. of Michigan P. Cresset P.
Guide to Law Reports and Statutes. 4e. — Sweet & M. & W. Green.
Hall Sir William Clarke & A. C. L. Morrison : Law Relating to Children and Young Persons. 2nd. Suppt. to 6th e. L.G. Banwell & J. R. Nicol. — Butterworth.
Heap D. : An Outline of Planning Law. — Sweet & M.
Humphreys M. E. B. & D. W. : The Story of Parliament. Understanding the Mod. World. — S. Allen & U.
Inbau F. E. & J. E. Reid : Criminal Interrogation and Confessions. — Baillière.
Keeton G. W. : The Law of Trusts. — Pitman.
Kerr W. W. : The Law and Practice as to Receivers. — R. Walton, Sweet & M.
Langford G. : The Murder of Stanford White. — Gollancz.
Lauterpacht E. : The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law. 1963. Internat. & Comp. Law Qtly. Suppt. Pubns. — Stevens & Sons.
Macnae L. C. J. : Essential Law for Journalists. — Staples P.

- Mason A. T.*: The Supreme Court, Univ. of Michigan P. — Cresset P.
- McDougal M. S. & W. T. Burke*: The Public Order of the Oceans. — Yale U.P.
- Metcalfe O. K.*: General Principles of English Law. — J. Westwood, Cassel & Donnington P.
- Moore Margaret Witte*: Abortion Murder of Mercy. — Gold Medal BKS. Muller.
- Newnes' Family Lawyer*. — Ed. D. Perkins. Newnes.
- Obi S. N. S.*: Law of Property. — African Law, Butterworth.
- Odumosu O. L.*: The Nigerian Constitution. — Sweet & M.
- Patra A. C.*: The Administration of Justice Under the East India Company in Bengal, Bihar and Orissa. — Asia Pub. Ho.
- Pear R. H.*: American Government. — MacGibbon.
- Perkins W. T.*: Denial of Empire, The United States and its Dependencies. — Sijthoff.
- Philips Edgar A.*: Probate and Estate Duty Practice. — Solicitor's Law.
- Rideout R. W.*: The Right to Membership of a Trade Union. Univ. Lond.-Legal. S. Athlone P.
- Roberts J. L.*: Decentralisation in New Zealand Government. Administration. Oxf. U.P.
- Rostow E. V.*: The Sovereign Prerogative. — Yale U.P.
- Rules of Procedure of the Court of Justice of the European Communities*. — Sijthoff.
- Ryan K. W.*: An Introduction to the Civil Law, Law BK. C° of Australasia. — Sweet & M.
- Samuel A.*: Law for Social Workers. — Butterworth.
- Seih R.*: Petiot, Victim of Chance. — Hutchinson.
- Sydney J. J. G.*: Decisions of the International Court of Justice. — Sijthoff.
- Tolstoy D.*: The Law and Practice of Divorce and Matrimonial Causes. — Sweet & M.
- Tullet T.*: Inside Interpol. — Muller.
- Underhill Sir A.*: Law Relating to Trusts and Trustees. — Butterworth.
- Waldock Sir H.*: The Law of Nations, An Introduction to the International Law of Peace. — Oxf. U.P.
- White T. A. Blanco*: Industrial Property and Copyright, This is the Law. — Stevens & Sons.
- Williams Glanville*: The Proof of Guilt, A Study of the English Criminal Trial. Hamlyn Lects. — Stevens & Sons.

Zwitzerland

- Aeppli Heinz*: Das neue Strassenverkehrsrecht. Ein erläuternder Überblick. — Zürich, Neue Zürcher Zeitung. 1963.
- Annuaire de l'Institut de droit international* 49. 1961. — Bâle. Ed. juridiques et sociologiques.
- Commission internationale de juristes. L'Espagne et la primauté du droit*. — Genève.
- Erb Martin Rudolf*: Der Verfassungsrat im schweizerischen Staatsrecht. — Aarau, Sauerländer, 1962.
- Fischer Gustav*: Das Verfahren betreffend den Entzug der Handlungsfähigkeit in den Formen der streitigen Gerichtsbarkeit. Das Beispiel im aargauischen Recht. — Winterthur. Keller, 1962.
- Graven Jean*: Penser, agir vivre selon le droit... — Genève, Georg. 1962.
- Hauser Willy, Hauser Robert*: Gerichtsverfassungsgesetz vom 29. Jan. 1911. — Zürich, Schulthess.
- Oftinger Karl*: Vom Handwerkszeug der juristischen Schriftstellerei. Für junge Autoren. 3. überarb. Aufl. — Zürich, Schulthess. 1963.
- Rüegg Ernst*: Niederlassung und Aufenthalt und deren

Erscheinungsformen, insbesondere Nebenniederlassung und Wochenaufenthalt im Schweizer Staatsrecht 2. neu bearb. Aufl. — Zürich, Einwohner- und Fremdenkontrolle der Stadt Zürich 1962.

Rüegg Ernst: Rechtsgutachten über Wohnsitz- und Niederlassungsfragen von bevormundeten Personen. — Zürich. Einwohner- und Fremdenkontrolle der Stadt Zürich. 1962.

- Rüegg Ernst*: Strafrecht. — Zürich, Einwohner- und Fremdenkontrolle der Stadt Zürich. 1961.
- Rüttimann Jean-Paul*: Das steuerpflichtige Kapital der Aktiengesellschaft nach schweizerischem Recht. — Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1963.
- Schnyder Oscar*: Täterschaft und Teilnahme bei den Sonderdelikten des Schweizerischen Strafgesetzbuches. — Aarau, Sauerländer. 1962.
- Übersicht der Literatur über schweizerisches Recht*. 1961. Bibliographie juridique suisse. Von Bernhard Rigganbach. — Basel, Helbing & Lichtenhahn. 1963.

Oostenrijk

- Hiltcher Hermann*: Entschädigungsgesetze für Umsiedler und Vertriebene, Kriegs-, Verfolgungs- und Besatzungsschäden. Mit erl. Anm. u. einer Darstellung d. Spruchpraxis d. Bundesentschädigungskommission beim Finanzen, Bearb. v. Hermann Hiltcher. — Wien, Manz 1963.
- Mayer Maly Theo*: Das Pulativtitelproblem bei der Usucapio. — Graz, Köln, Böhlau 1962.
- Schönherr Fritz*: Kartell- und Preisrecht. Das Kartellgesetz in d. Fassung d. 4 Kartellgesetznovelle samt Materialien, Durchführungsverordnung u. neuen Entscheidungen, das Preisregelungs- und Preistreibergesetz in d. geltenden Fassung, das Antidumpinggesetz mit Erl. Gleichzeitig. Erg. Bd. mit Bezugsziffern u. Hinweisen zur Manz'schen Groben Gesetzausgabe. Das Kartellgesetz. Hrsg. v. Fritz Schönherr u. Robert Dittrich. — Wien, Manz, 1962.
- Werner Leopold*: Das österreichische Bundesverfassungsrecht samt Staatsverträgen bundesverfassungsrechtlichen Charakters, Ausführungs- und Nebenvorschriften, verweisenden und erläuternden Anmerkungen und einer Übersicht der Rechtsprechung des Verfassungs- und des Verwaltungsgerichtshofes. Hrsg. v. Leopold Werner u. Hans Klecatsky. — Wien, Manz. 1961-62.
- Zapletal Josef*: Die neue Lohnsteuer, einschliesslich der einkommensteuerrechtlichen Vorschriften über die Verantlagung von Arbeitnehmern. Erg. Lfg. — Wien, Orac. 1962.

Duitsland

- Arnau Frank*: Das Auge des Gesetzes. Macht u. Ohnmacht d. Kriminalpolizei. — Düsseldorf, Wien, Econ.-Verl. 1962.
- Bader Karl Siegfried*: Studien zur Rechtsgeschichte des mittelalterlichen Dörfes T. 2. — Köln, Graz, Böhlau, 1962.
- Baumgärtel Gottfried*: Die Gutachter- und Urteilsfähigkeit der Erlanger Juristenfakultät in dem ersten Jahrhundert ihres Bestehens. Zugleich e. Beitr. z. Geschichte d. Rechtspflege, Erlangen 1962. — Erlanger Forschungen. Reihe.
- Das deutsche Parlament* Hrsg. von Ferdinand Siebert u. Kurt Georg Wehnicke. 212 ausgew. Bildern.

- Frankfurt a.M. u. Bonn, Athenäum. Verl. 1962.
Dirnecker Bert : Recht in West und Ost. (3. Aufl.). — Plaffenhofen/Ilm. Ilmgau-Verl. 1960.
- Eickmeyer Horst* : Die strafrechtliche Behandlung der Heranwachsenden nach § 105 des Jugendgerichtsgesetzes. — Bonn : Röhrscheid 1963.
- Erler Adalbert* : Bürgerrecht und Steuerpflicht im mittelalterlichem Städtewesen. Mit bes. Untersuchung d. Steuereides. 2. Aufl. — Frankfurt a. M. Klostermann 1963.
- Geigel Heribrant* : Patent- und Gebrauchsmusterrecht. Einf. u. Praxis 3. neubearb. Aufl. — Weinheim/Bergstr. Verl. Chemie 1962.
- Gieseke Paul u. Morgot Abt* : Schrifttum und Rechtsprechung des Wasserrechts 1961. — Köln, Berlin, Bonn, München, Heymann 1962.
- Hanack Ernst-Walter* : Der Ausgleich divergierender Entscheidungen in der oberen Gerichtsbarkeit. Eine prozessrechtl. Studie insbes. z. Vorlegungspflicht u. d. Rechtsmittelzulässigkeit wegen Abweichung. — Hamburg, Berlin, v. Decker 1962.
- Helper Otto* : Kleine Gesetzeskunde für Medizinalhilfspersonen. Krankenschwestern, Krankenpfleger, Kinderkrankenschwestern, med.-techn. Assistentinnen, Krankengymnasten, Masseure, Masseure u. med. Bademeister. Unter Mitarb. von Berta Kaboth 8 durchges. Aufl. — Berlin, de Gruyter, 1963.
- Hejerck Ludwig* : Unser Landtag Aufgaben u. Arbeitsweise d. Landtages von Baden-Württemberg. — Villingen/Schwarzw. Nekkar-Verl. 1962.
- Hesselmann Malte* : Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung & Co. Ihre Bedeutung u. ihre Probleme 5. überarb. u. erw. Aufl. — Köln, O. Schmidt 1962.
- Hippel Eike von* : Die Kontrolle der Vertragsfreiheit nach anglo-amerikanischem Recht. Zugleich e. Beitr. z. Considaretionslehre. — Frankfurt u. M. Klostermann, 1963.
- Kessler Wolfram* : Geschichtliche Entwicklung internationaler Verwaltungsabkommen im deutschen Recht. — Köln, Kohlhammer, 1960.
- Köhler Josef u. Erich Liesegang* : Das römische Recht am Niederrhein, Gutachten Kölner Rechtsgelehrter aus d. 14 u. 15. Jahrhundert. Zugleich e. Beitrag. z. Geschichte d. Territorialstaatsrechts. — Stuttgart. Amsterdam. Schippers 1962.
- König Hans-Günther* : Allgemeines Sicherheits- und Polizeirecht in Bayern. — Köln, Berlin, Bonn, München, Heymann 1962.
- Lehmann Heinrich* : Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuches. 14 unveränd. Aufl. — Berlin, de Gruyter 1963.
- Less Erwin* : Verwaltungsrecht. I. — Heidelberg. Berlin, Industrie-Verl. Gehlens 1962.
- I. Hauptpunkte der Verwaltungslehre. Eine optisch erleichterte Übersicht. f. Verwaltungsangehörige d. gehobenen Dienstes, Hörer von Verwaltungs- u. Wirtschafts-Akademien u. Referendare d. Sonderverwaltungen.
- Lutter Marcus* : Das Eheschließungsrecht in Frankreich, Belgien, Luxemburg und Deutschland. — Frankfurt a. M. Berlin : Metzner 1963.
- Michels Hans Gerhard* : Strafbare Handlung und Zuwiderhandlung. Versuch e. materiellen Unterscheidung zwischen Kriminal- u. Verwaltungsstrafrecht. — Berlin, de Gruyter 1963.
- Necker Karl Hartmann* : Der räumliche Geltungsbe-
- reich der Haager Regeln. — Berlin, de Gruyter 1962.
- Petran Karl* : Entschädigung und Staatsangehörigkeit. Probleme d. ausländ. Rechts unter bes. Berücks. Osteuropas. — Hamburg, Hamburger öffentlich-rechtliche Nebenstunden, 1963.
- Riehm Gustav Adolf* : Rechtsformen der internationalen Handelsfreiheit an der Wende zur Neuzeit. — Göttingen. Institut f. Völkerrecht d. Universität, 1962.
- Schäfer Karl u. Richard Ebel* : Grundbegriffe der Rechtskunde in Frage und Antwort. völlig neu bearb. Aufl. — München, Gersbach, 1962.
- Selle Friedrich* : Prozessrecht des 16. Jahrhunderts im osmanischen Reich. Auf Grund von Fetwas d. Scheichülislame Ebüssuud u. a. unter Regierung d. Sultans Süleiman d. Prächtigen. — Wiesbaden, Harrassowitz, 1962.
- Simon Helmut* : Katholisierung des Rechtes? Zum Einfluss kathol. Rechtsdenkens auf d. gegenwärt. dt. Gesetzgebung u. Rechtsprechung. — Göttingen. Vandenhoeck & Ruprecht, 1962.
- Weis Paul* : Staatsangehörigkeit und Staatenlosigkeit im gegenwärtigen Völkerrecht. Vortrag. — Berlin, de Gruyter, 1962.

NECROLOGIE

In Memoriam

RENE MIGNOLET

voorzitter Raad van Beheer N.V. Larcier.

Op 15 april 1963 overleed op 62-jarige leeftijd de Heer René Mignolet, voorzitter van de Raad van Beheer van de bekende uitgeverijfirma N.V. Larcier.

In de juridische kringen is voldoende bekend, welke belangrijke plaats de firma Larcier voor de uitgave van de rechtsgelerde publicaties heeft ingenomen. Voor deze grote activiteit en voor deze merkwaardige ontwikkeling heeft de betreunde administrateur-directeur Mignolet een belangrijk aandeel gehad. En het past thans aan deze verdienstelijke arbeid, een vrome herinnering te wijden.

René Mignolet had zijn doctoraat in de Rechten aan de Universiteit te Leuven afgelegd. Hij behoorde er tot onze oud-studenten, uit de tijd, dat wij er in de faculteit der Rechtsgeleerdheid met de leergang « successions » waren belast. Sedert die tijd, hebben wij met elkander de beste relaties behouden, en het was ons steeds aangenaam met Mignolet op zijn fraai kantoor in de Minimenstraat te Brussel, van gedachten te mogen wisselen.

Hij was een geboren zakenman, die ook door zijn vakgenoten werd gewaardeerd, wegens de eerlijkheid en de keurigheid van zijn omgang. Een blijk daarvan was het, toen hij tot rechter in de rechtbank van Koophandel te Brussel werd verkozen : een taak, welke hij met zijn gewone nauwgezetheid heeft waargenomen, zolang zijn krachten hem zulks toelieten.

Wij willen echter vooral thans herinneren, aan de grote verdienste, welke Mignolet had verkregen, wegens de daadwerkelijke steun die hij heeft gegeven aan

de nederlandstalige uitgaven. Hij introduceerde deze nederlandstalige uitgaven in zijn statige Firma, waar nog steeds de herinneringen aan Edmond Picard en Léon Hennebicq voortleven. Hij bleek tegemoetkomend voor de jonge Vlaamse juristen, en aarzelde niet het financieel risico te nemen van publiciteit, waarvoor de belangstelling in de juridische kringen niet zeer groot mocht worden geacht. Mignolet, die te Dinant was geboren, en uitsluitend in de franstalige rechtsgeleerde wereld was ingewijd, had vertrouwen in de toekomst van de nederlandstalige literatuur in België. Hij steunde de uitgave van menig nederlandstalig werk, en hij ondernam de belangrijke reeksen: de Algemeen Practische Rechtsverzameling, en de Tweetalige Belgische Wetboeken.

Ook in Vlaams-juridische kringen wordt zijn verscheiden ten zeerste betreurd.

Sedert maanden liet zijn gezondheidstoestand te wensen over. Hij had een heelkundige bewerking ondergaan, waarvan de gevolgen niet gunstig bleken. Na een lange ziekte, welke hij met voorbeeldige moed en sterkte heeft doorstaan, is hij ten slotte bezweken, overmand door de onverbiddelijke dood. Hij ruste in vrede.

Mignolet zal blijven voortleven in de herinnering van allen die hem hebben gekend, als een gentleman, met uitgelezen gaven, welke hem toelieten zich ook voor de Vlaamse literatuur verdienstelijk te maken.

Prof. Dr. F. Van Goethem.

ERRATUM

In het artikel van Mr. Paul Pollet, getiteld: « *In het teken van het Cassatiearrest van 29 november 1962: Het vraagstuk van de onderworpenheid van de bediende-beheerder aan de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid* » en verschenen in het R.W. van 27 april 1963 kol. 1767, werd een zetfout begaan in voetnota 2, die het tegenovergestelde van de tekst zegt:

« Wanneer het voorgekomen is dat *de werkgever* ge-
dagvaard heeft in terugbetaling van de afhouding op
» zijn loon » moet verbeterd worden door: « Wanneer
» het voorgekomen is dat *de werknemer* gedagvaard
» heeft... »

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Gemeenterecht, jrg. 1963 - n° 4:

Talen. — Bezoldigingen. — Burgerlijke stand. — Bevolking. — Kadaster.

Nederlands Juristenblad, jrg. 1963 - n° 17:

W. P. C. Knuttel, Machtiging tot afzonderlijk verblijven voor de man? — J. D. Van der Meulen, Gebruik van wapens door Douaneambtenaren. — W. F. Prins, Het Interview-Bidault en de Rechten van de mens.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jrg. 1963 - n° 47655:

A. Jansen, De hulpzaak in de notariële praktijk (I). — H. G. Hagelen, Notariële pensioenaanspraken en de inkomstenbelasting (II, slot).

Journal des Tribunaux, jrg. 1963 - n° 4402:

Ch. Van Reepinghen, René Mignolet †. — J. Delva, Des effets de l'insanité de la partie dans la procédure civile.

Revue Pratique du Notariat Belge, jrg. 1963 - n° 2481:

A. Le Hon, Réunion de tous les titres de la société en une seule main. — Importance de la formule.

Revue de Droit Intellectuel, jrg. 1963 - n° 1-3:

M. Fontaine, Les contrats de licence de brevets et la jurisprudence de l'Office fédéral allemand des cartels. — P. Eeckman, Les déclarations d'inapplicabilité « par catégorie » en vertu de l'article 85, paragraphe 3, du Traité de Rome et le Règlement n° 17 du Conseil. — Y. Saint-Gal, Aspects actuels de la notion de marque et ses rapports avec la réglementation de la concurrence, plus spécialement dans le cadre de la Communauté économique européenne.

Recueil Dalloz, jrg. 1963 - n° 16 (Parijs):

G. Chesné, Le divorce par consentement mutuel.

Public Law, jrg. 1963 - n° 1 (Londen):

W. Pickles, Special Powers in France - Article 16 in Practice. — M. R. Joelson, The Dismissal of Civil Servants in the Interests of National Security. — G. Ganz, Voyage of Discovery into Administrative Action.

Der Staat, jrg. 1963 - n° 1 (Berlijn):

E. Nolte, Max Weber vor dem Faschismus. — H. Ryffel, Der Mensch als politisches Wesen (Gegenwartsaspekte). — M. Riedel, Der Staatsbegriff der deutschen Geschichtsschreibung des 19. Jahrhunderts in seinem Verhältnis zur klassisch-politischen Philosophie. — H. Herrfahrdt, Parlament und Krone im heutigen Japan. — H. Schmidt, Der Nomosbegriff bei Carl Schmitt.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"